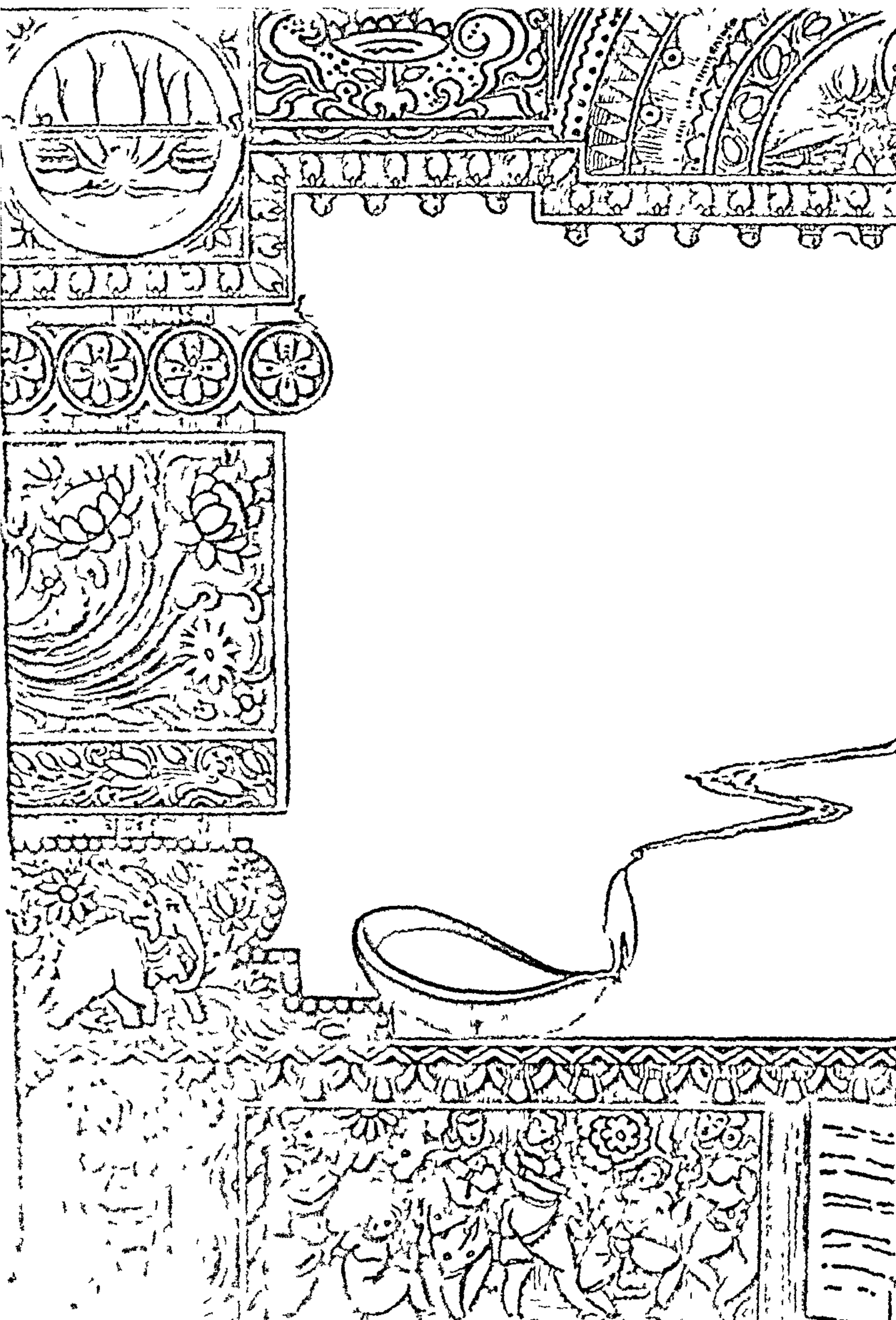

Barcode : 99999990312817
Title - Sourashtrani Rasdhar Bhag-4
Author - Jhaver Chand Meghani
Language - gujarati
Pages - 192
Publication Year - 1928
Barcode EAN.UCC-13

VISIT...

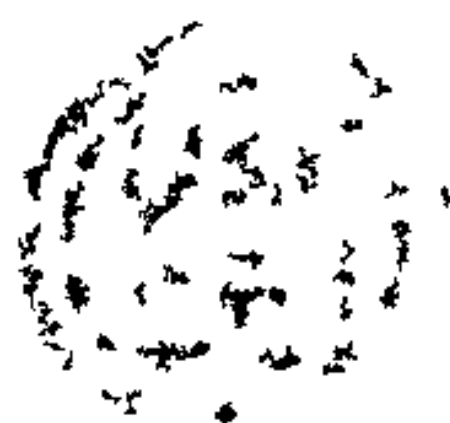
LANZAROTE
Caliente.COM

ਪ੍ਰੀਤਮੀ ਸਮਾਜ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਪ੍ਰੀਤਮੀ ਸਮਾਜ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

श्रीगुरुजी स्तुति

॥ गुरु गुरु ॥

गुरु गुरु गुरु गुरु
गुरु गुरु गुरु गुरु
गुरु गुरु गुरु गुरु

गुरु गुरु

गुरु गुरु गुरु गुरु
गुरु गुरु गुरु गुरु
गुरु गुरु गुरु गुरु

4

4

4

4

4

પાંચમી આવૃત્તિ વેળા

જરી છે ! જરી છે ! પ્રથમાર્જની જે પ્રત્યાજ્ઞા ગમ માના
મેઘળાં ત્રીજી આવૃત્તિવાળા મળેા હતા, તે હાલ ચાલી છે, તે આ
સમ્પરજામાં હિમેરી છે

એક વસ્તુ જરૂરનાં આનંદ વાગ્યું છે, તેા બીજી એક વસ્તુ
હારી બેઠાંના આ આવૃત્તિમાં અકનામ વાગ્યું છે એ હાલની વસ્તુ
તે પાકશુદ્ધિ છે. જોડાનીના દોષો દૂર થાય તામ્ય ગંગુમ, પણ—

‘ધા બાઈ ગયો’ ને બદલે ‘ધા બાઈ ગયા,’

‘સડક થઈ ગયો’ એને સ્થાને ‘વડક થઈ ગયો,’

‘ધોખો’ ને બદલે ‘ધોખો,’

એવા ચોથી આવૃત્તિથી પેહેલા અગત્ય વાચકને મળવને પણ
આથી વિશેષ મોટી ચિન્તા તેા અભ્યાસીઓની જેમસમજાવુંને મોટું
ચંદું છે. ભાષાદષ્ટિએ મારી સરોધનશુદ્ધિ પર જોયતો મે વિવ્રામ
અપાદન કર્યો છે, તેવા ભાઈઓને મારી વિનતિ છે કે, આ પુસ્તકમાં
મૂંઢેલી દુહા વગેરેની મૂળ ચાગની દાવ્યસામગ્રીની પાકશુદ્ધિ શુદ્ધિ
પત્રકની મદદથી પાંડેલી તંદે કરી લેવી, કેમકે એમાં ગભીર
મુદ્રણદોષો ગટી ગયા છે.

પહેલી આવૃત્તિનું નિવેદન

ચાર ચાર વર્ષના સમાગમ વડે — અને અનેક પ્રતિકૂળ દિશાઓ-
માંથી ફૂટાતા વાયરા છતાંયે જે સૌહાર્દ ‘રસધાર’ અને વાચકવર્ગની
વચ્ચે બધાયું છે, તેને ભરોસે ગૂંટીને સમગ્ર લઉં છું કે વાચક પોતાની
નિર્બંધ ઊર્મિવશતાને પયાળવા ખાતર નહિ, પણ સળળ ભાવો વડે
સરજનયક્ષા દેદીપ્યમાન ભૂતકાળને સમજવા ખાતર જ રસધારને ચાહે છે.

સોરઠી જીવનની સમસ્યાઓ

સાદાં અને સીધા શૌર્ય અગર એક અને સત્યવાદીપણાંની
વાતો તો સહેજે પચી જાય છે, પરંતુ આ તો જીવન-કથાઓ છે.
અને જીવન એટલું સાદું નથી હોતું. જીવનમાં અનેક પરસ્પરવિરોધી
ભાવોના ઉછાળા આવે છે. અસલી યુગનાં તત્ત્વોને ન સમજી શકનાર
માનવી એને ગપ્પા કહે છે, તે કા માને છે નાદાની. જેવી કે દરણુ-
સંગ પોતાના પિતૃપક્ષ પગથી મેણાં ઉતારવા માટે પોતાના ભાઈને
જ પોતાનું જ માથું કાપી લેવા બોલાવે તે નાદાની (સંઘજી કાવેડીઓ) :
રજપૂતની બેલડી પોતાની બન્નેની વચ્ચે તલવાર મૂકીને એક જ
પથારીએ પોઢે તે નાદાની (ફસ્તાવેજ) : માણસિયાવાળો પોતાનો
દેહ છેદીને પંખીને ખવરાવે તે નાદાની. અને જાલમસંગ જાડેજો
પોતાની શરદી ઉગાડવા પોતાના આશ્રયદાતાની પત્નીને પડખે બાલ-

૧. આપણે જાણીએ છીએ કે, જ્યારે આપણે
 કોઈ કામ કરીએ છીએ, ત્યારે તે કામ
 સફળ થાય છે કે નહીં, તે જાણવા માટે
 આપણે તે કામ કર્યા પછી તેનું
 પરિણામ જોઈએ છીએ. આ જ
 સમજૂતી છે. આમ જ આપણે
 જીવનમાં પણ કામ કરીએ છીએ.
 આપણે જાણીએ છીએ કે, જ્યારે
 આપણે કોઈ કામ કરીએ છીએ,
 ત્યારે તે કામ સફળ થાય છે કે નહીં,
 તે જાણવા માટે આપણે તે કામ
 કર્યા પછી તેનું પરિણામ જોઈએ
 છીએ. આ જ સમજૂતી છે. આમ જ
 આપણે જીવનમાં પણ કામ કરીએ
 છીએ. આપણે જાણીએ છીએ કે,
 જ્યારે આપણે કોઈ કામ કરીએ
 છીએ, ત્યારે તે કામ સફળ થાય
 છે કે નહીં, તે જાણવા માટે આપણે
 તે કામ કર્યા પછી તેનું પરિણામ
 જોઈએ છીએ. આ જ સમજૂતી છે.
 આમ જ આપણે જીવનમાં પણ
 કામ કરીએ છીએ. આપણે જાણીએ
 છીએ કે, જ્યારે આપણે કોઈ કામ
 કરીએ છીએ, ત્યારે તે કામ સફળ
 થાય છે કે નહીં, તે જાણવા માટે
 આપણે તે કામ કર્યા પછી તેનું
 પરિણામ જોઈએ છીએ. આ જ
 સમજૂતી છે. આમ જ આપણે
 જીવનમાં પણ કામ કરીએ છીએ.

સોરઠના ઓર્મીશિયન

ગ્રીસ દેશના પુગણુમા એક કથા છેઃ માનવજનતિના બાહ્ય-
કાળમા, શસ્ત્રહીન અને નિગધાગ માનવોએને માટે, તેઓના બંધવાન
બાધવ પ્રોમીથિયસે સ્વર્ગમા વસેને ઇદના બુવનમાથી અગ્નિનો
અગાર આણ્યો. અને ધરતીના ખતીન ખોદી માનવીએને પોતાના
રક્ષણુર્થે એ અગ્નિ વડે અસ્ત્રશસ્ત્રો બનાવતા શીખવ્યું. માનવ-

[illegible]

1941

... ..

1000

1. The first group of people who are not in the labor force are those who are not in the labor force because they are not in the labor force.

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2818

Journal of Management Studies, 19(1), 67-80.

100

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1

44

1 2
t

2

: ક્રમ :

૧	અણનમ માયાં	૩
૨	હોથલ	૧૭
૩	વરજગ ધાધલ	૫૨
૪	ઝોળાપો	૬૭
૫	ફસ્તાવેજ	૭૫
૬	સધત કાવેડીઓ	૮૬
૭	સેનાપતિ	૧૦૫
૮	દ્વંચોખા	૧૧૨
૯	મુજવ્યદ્રની સાજે	૧૧૬
૧૦	મરશિયાની મોજ	૧૨૦
૧૧	તેગે અને તેગે	૧૨૪
૧૨	દુસ્મનોની ખાનદાની	૧૨૮
૧૩	ભાગીરથી	૧૪૦
૧૪	વાતેગવ ગે	૧૪૬
૧૫	સોડાવાળા	૧૬૧
૧૬	વગાડિયા	૧૬૩
૧૭	ખામખા ખાની	૧૬૬
૧૮	મોડિયા વગે	૧૬૮
૧૯	મોડિયા મન્યની	૧૭૪
૨૦	મોડિયા માગેનું મસાની	૧૭૬

તેમ જાણનાર ન હોય તો મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય.

કેવળ મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય. મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય. મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય.

મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય. મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય. મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય. મોટા પાણીમાં જઈને જોઈ જાય તો જાણી જાય.

બીજી બાજુ તો બનાવજીવનો ?

અમદાવાદની કચેરીમાં જઈને વીસમી જાણનારે એક અમદાવાદીને આગળે નુકસાનના કાન ફેરવ્યા કે 'અરે હું પાદશાહ ગયામત !' તે સાંભળી મોટું દેશને કહે કયો, 'મોટા મોટા નાદિમ તારા તખતને પાગે મુગટ મુકાવે, પણ તારી પાદશાહીને અવગણનાએ એક પુરુષ હોવ છે.'

'કોણ છે એવો બેમાથાળો, જેની માઝે સવાંગે મુક ખાંધી દેવ ?' પાદશાહે પોતાના ખૂંટી ડોળા ફેંચીને પૂછ્યું.

'આંબરડી મુંદરીના સાત સાઠ્ઠા ગામનો ધાગી વીસમી રાખો. વતનો ચારણ છે.'

ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਭਯ ਰਾਜ ਆਵਤ ਰਮਮਾਜੀ

ਧੇ:੨ ਦੁਹਤਾਂ, ਭਵਤ ਸਾਦਤਾਂ, ਧਾਗ ਅਦਤਾਂ ਗੇਈਯਾਂ.
 ਫੁ:੨ ਦਮਦੁਤਾਂ, ਲਾਭ ਦੁਹਤਾਂ, ਧੁਮ ਮਦਤਾਂ ਅਦਤੀਯਾਂ,
 ਧ:੨ ਦਮਦੁਤਾਂ, ਧੀਰ ਗਾਤਾਂ, ਧੋਲਾ ਟੁਹਤਾਂ ਧਾਮਮਲੀ.
 ਧ:੨ ਦਮਦੁਤਾਂ, ਧੀਰ ਗਾਤਾਂ, ਧੋਲਾ ਟੁਹਤਾਂ ਧਾਮਮਲੀ

[illegible][illegible]

10

11

‘કેમ નથી નમતા ?’

‘કાળા સારૂ નમાં ? માગુદ માગુદની કેવાનો નમે ? હાથ જોડ્યા સાચક તો એક ગાળા અને ૬૭ ગાળાશક્તિ . એક ગાળા અને ૬૭ માવડી, આપણ સમા તો ભાખું ભાખાએ. અમું ભરીને ભેટીએ, પાદશા ! નમીએ નહિ તુ કે મુ, મેમાં કમળેય મેમ કે નીચ નમે. તો પછે, મોહ્ય પાતશા, કાળા સારૂ નમાં ?’

ચારણને વેળે વેળે વળે સુવતાનની મગરૂની ઉપર લોટાના ધણ પડ્યા. નાના બાળકના જેવો નિર્ભય અને નિર્દોષ વાળી સુવતાને આજ પહેલવહેલી સાંભળી અદ્ય અને તાળેદારીના કડક કાયદા પળાવતો એ મુસલમાન હાકિમ આજ માનવીના સાફ દિલની ભાષા સાંભળીને અન્યથા થયો. પણ સુવતાન બરાડ્યો :

‘કાં સલામ દે, કાં લડાઈ લે.’

‘હા ! હા ! હા ! હા !’ હમીને વીસળભા મોહ્યો : ‘લડાઈ તો લીઝાં; અજ ઘડી લીઝાં મરણના ભે તો માથે રાખ્યા નમે. પણ પાતશા ! મોજો એક વેણ રાખ્ય.’

‘ક્યા હૈ ?’

‘ભણે પાતશા, તોળી પાસેં ફક હમંગળ ફેજ, અને મોળી પાસેં દસ ને એક દોસદાર : તોળી પાસેં તોપુ બંધૂકું, તાબુ-જંજાબુ, અને અમણી પાસેં અક્રેક ખડગ . ભણે લડાઈ લીઝાં; પણ દારૂગોળે નહિ; આડ હથિયારે. તોળા સૈકડામોઢે લડવૈયા; અમું ખાર ભાઈબિધ : આવી જા. અમણા હાથ નેતો જા, અણનમ માર્યા લેને કીમ કવળાસે જવાય ઈ નેતો જા !’

સુવતાને બેદિહર રહીને કેવળ તલવાર ભાલાં જેવાં અણુદ્રુટ આયુધોનું યુદ્ધ કરવાની કબૂલાત આપી.

‘રંગ વીસળભા ! લડાઈ લેને આદો ! રંગ વીસળભા ! પાતશાની આગળ અણનમ રે’ને આદો !’

1
2
3

4

5

નીકળ્યા. સુલતાને હાથીના હોદા ઉપરથી હુતાશણીના ઘેરેયા જેવા, હુલ્લાસમાં ગગધાવ અગિયાર દોસ્તદારોને ફેળ્યા. ‘ અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! ઈમાનને ખાતર દુનિયાની મિટ્ટી ખંખેરીને મોતના ડાયામાં ચાલ્યા આવે છે. એની સમશેરના ધા ઝીલશે ટ્રાણ ? ’

એવે દાણે વીસળ રાખાએ દેશવગરને સવાલ કર્યો :

વીહળ પૂછે પ્રામણ્ય, સુણ કેસવ કંધાળા,
કણ પગલે સગ પામીએ, પશતક નૈયાળા.

‘ અરે હે દેશવગર મહારાજ, હે વ્રાહ્મણ, સાંભળ. હે પુસ્તક-પોથીના નિહાળનાર જાની, બોલ, આપણે કેવી રીતે મરીએ તો સ્વર્ગ પમાય ? એ જાન બતાવનારું કોઈ પુસ્તક તેં નિહાળ્યું છે ? ’ અતરમાં જેને જાનનાં અજવાળાં પ્રગટ થઈ ગયાં છે, જેની સુરતાના તાગ પરમ દેવની સાથે બંધાઈ ગયા છે, વિદ્યા જેની છલને ટેરવે રમે છે તે દેશવગરે પોતાના કોકાની અજ્ઞાણી વાણી ઉઠેલીને ઉત્તર દીધો કે ‘ હે વીહળભા !

‘ કુંઠે મરણુ જે કરે, ગળે હેમાળાં,
કરવત કે ભેરવ કરે, શીખળાં શખાળાં,
ત્રિયા ત્રંબાસ આપતળ, જે મરે હઠાળા;
તે વરદિયક વીહળા સરગે ભોપાળા.

‘ વીહળભા ! કાં તો માળસ કુડાળે પડીને ગ્રાણ છાંડે, કાં દેખાઈ ગઈ, કાં કાશીએ જઈ કરવત મેલાવે, કાં ગિરનારને માથે જઈ ભગવ-ભગ્ન પાવ, કા સાવજ સામે બથોબથ લડીને મરે, કા સગલ મારે, ગાય માટ કે પોતાના ગગન માટે જતન આપે, એટલી વચન મોતનાથી એક વ મોતનાં મન બાગ્ય કરે, તેને જ આવશે ભગવદ્-પુરી મળે, તે જાઈ વીહળ ! ’

‘આ...હા ! તેજસ્વ રૂટી ગયો. હકાળો તેજસ્વ વાંમેથી મારા પગડીને મરગો. પાગુ હવે વેળા નથી. જોડે અવતાર બેળા થાયું.’

અગિયારે જળાએ એકબીજાને ગાયમાં લઈ બેટી લીધું. હજી-મયાના રામ ગમ થયાં. બુદ્ધ પડવાની ઘડી આવી પહોંચી.

સામે એક ખૂણામાં ઊભેલા હાથી સામે આગળી ગીધાડી વીમળ બોલ્યો ‘ભાઈ, જોડી અગાડીમાં પાતશા બેઠો છે. એને માથે પા ન લેાય, હો કે ! પાતશા તો પગીસમો પીર કહેવાય. ગાખુનો પાનનાર ગણાય. એને તો લોહના હોદ્દામાં બેઠાં બેઠાં આપણી રમત ફેરવા દેતે હો !’

‘હો ભાઈ !’

માથે પાખુનો જોળો માડીને નેસમાગી માંજૂડી રજારણ હાલી ગયો. ‘આડીને જોળે કડાળા દુકડો જોળો ઉતાર્યો. ‘નીકળ ને પાખી !’

‘માજી બેગ, રગ તને ! પીક કુર્ડું. પાછા વળાય ત્યારે તરસ નહીં પડે. આડીને ત્યાં પૂંચી આવી બેસજે, બેગ !’

‘આડીને પગિયાર પોદડાંને ‘જે ગરી, જે બેગબી !’
‘જે ગરી, જે બેગબી !’ ત્યાં ત્યાં રાજો રાજી દેડ કાઢી. અગિયારે પાખી પાખી પાખી.

જે ગરી ગરી રાજો રાજી મંકડા મંકડાબી,

રાજો રાજી મંકડા મંકડાબી મંકડાબી,

રાજો રાજી મંકડાબી મંકડાબી મંકડાબી,

રાજો રાજી મંકડાબી મંકડાબી મંકડાબી,

રાજો રાજી મંકડાબી મંકડાબી મંકડાબી,

રાજો રાજી મંકડાબી મંકડાબી મંકડાબી

અપડીનો માગતલ આવો • માગણુ ઊઠીને આંતરડાની વરમાળ ડોકે
પહેરી દ્યે એની વશેકાઈ કહેવાય, મારા લખમણુ જતિ !'

સાંજ પડી. ઝડવઝડ દિવસ રહ્યો. સુલતાનનું કાળજી ફર
ઊઠ્યું. 'યા ખુદા ! આડહથિયારે આ બહાદુરો નહી મરે અ
હમણું મારી ફોજનું માથેમાથુ આ અગિયારે જણા બાજરા
ફૂડાની જેમ લણી લેશે '

'તીરકામઠાં ઉઠાવો ! ગલોલીઓ ચલાવો !' હાથીની અબાડી
માંથી ફરમાન ઈશ્તયુ ઈશ્તતાંની વાર તો હડકુડકુડ ! હમમમમમ ! ધડ !
ધડ ! ધડ !—

સીંગણુ છટે ભાર શું, હથ નાળ વછટે
સાબળ ફૂટ સોંસરા, સૂરત સમટે,
પ્રમ પ્રગટે ઘટ વચ્ચે, પટા પ્રાછટે
તૂટે ઝુંસણુ તોપતણુ ખાગે અવઝટે.

પાતશાહી ફોજની ગલોલીઓ ફરી. હાલોને વીધીને
મોમગવા ગયાં છાતીઓમા ધા પડ્યા નવરાતના ગરબા જેવા
અગિયાર ભાઈબધો જુદમાથી બહાર નીકળ્યા. કોઈ એક પગે રે
આવે છે, કોઈ આતરડા ઉપાડતો ચાલ્યો આવે છે, કોઈ ધડ હાથ
માયુ નખીને ફેડ્યુ આવે છે એમ અગિયાર જણા પોતાની કાયા
મટે કટકા ઉપાડીને કુડાળે પહોંચ્યા. પંચી વીસળે છેલ્લી વાગ્નો મ
ગાગે. 'બાઈબધો, મુગપરીનાં ધામ દેખાય છે હાલી નીકળો !'

જા જાગે કોલીનો ગારો કરી સડુએ અફેક બાજી પિ.
જા જાગે જાગીકા કયા. અને સામાઆમા ગમ ગમ કરી
જા જાગે જાગીકા પડ્યાપડ્યા પોદ્યા

જા જાગે જાગીકા જાગીકા જાગીકા અગિયારે મોતના
જા જાગે જાગીકા જાગીકા જાગીકા મોતના મોતના મોતના

અપરીનો માગતલ આવો : માગણુ ઊઠીને આંતરડાની વગમાળ ડોકે
પહેરી દ્યે એની વગેદાર્દ કહેવાય, મારા લખમણુ જતિ !'

સાંજ પડી. ઝડવઝડ દિવસ રહ્યો. સુન્નતાનનું કાળનું ફફડી
ઊઠ્યું. 'યા ખુદા ! આડહથિયારે આ બહાદુરે નહી મરે. અને
લખણું મારી દોજનું માથેમાથું આ અગિયારે જણા બાજરાનાં
ફંડાની જેમ લણી લેજે.'

'તીગ્રામમાં ઉઠાવો ! ગલોલીઓ ચલાવો !' હાથીની અબાડી-
માથી કગમાન છટયુ છટતાંની વાગ તો હટ્ટહટ્ટ ! લમમમમમ ! ધડ !
ધડ ! ધડ !—

સીંગણુ છટે ભાર શું, હથ નાળ વછટે
સાબળ ફૂટ સોંસરા, સૂરત સમટે,
પ્રમ પ્રગટે ઘટ વચ્ચે, પટા પ્રાછટે
ચૂટે શુંસણુ તોપતણુ ખાગે અવઝટે.

ખાલ્યાની કોઝની ગળોલીઓ હડી ટાલોને નીમીને સી
એ જ મારો કાળીજામા 'સા પડ્યા નવગતના ગરબા જેવા બન
જિ... કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક

કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક

કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક

કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક
કાળીજામા નીકળ્યા ડાહી એક પગે ડોક

છટ્ટીને તેજરવે દોડ્યો, છત્રગ મારીને તેજરવે ગોળા એ આ
થાં ભાઈબંધાની ચિતા સામે ઊભીને ગોળા .

‘ વીહળભા, તમુ હાર્યે’ હવે રાંટાસટની ગોલીએ હું બધાળો દ
અને આજ મને છેતરીને હાલી નીકળ્યા ? મને છેદુ પાડી દીધું
પણ હું અગ્નિદેવતા ! મારો ફેર ભાંગી નાખજો. જોજો હો અમ
પરીના ગોરગામા વીહળભા મારી મોટા આગળ તાપસ ન થઈ જ

ગોટલુ ગોલીને અગિયાર ભાઈબંધાની ચિતા ઉપર તેજરવે આર
વાળું. હાથમા માળા લીધી. બળતી બાળોની વચ્ચે ગેરીને ‘ હ
હર ! હર ! ’ ના ગપ જપતો મળુકા ફેંવવા લાગ્યો. આખી ચે કા
સળગી ઊઠી ત્યાર પછી જ એના હાથમાથી માળા પડી.

: ફોલો :

તેજરવે તન લે, હાઠાં માથે હોમિયા,
સોયે મરણ સટે, વીસળસું વાચા બંધલ.

[તેજરવે પોતાનું તન, મિત્રોના હાડ ઉપર હોમ્યું. સોયા શાખના એ
આરણે પોતાના મિત્ર વીસળની સાથે મૃત્યુસટોસટના કોલ દીધા હતા.]

અને આજુનમ માયાનો તે દિવસે જોજોદાર જોડાયો.*

અચાનક જામનેા અસલ દીખો સાયલા તામે હજુ મોલ્દુ છે. ત્યાં
મૃત્યુનું ‘ કુડાણુ ’ કાઢવામાં આવેલું ત્યાં એક દેરી છે. એટા ઉપર બાર
પાળિયા છે. એ યુદ્ધમાં વીસા રાખાએ હાથોના ફતુરાળ પર પગ દઈને
સુલતાનના સાહજદા મોખતખાનને હણેલો તેની એધાણી તરીકે ‘ મહોબત-
ખાન પીરની જગ્યા ’ છે. એક વાર પણ ત્યાં દટાયેલી છે, અને લોકાક્ષિ
મુજબ એ વાતનું પાણી પીનારાઓ તમામ શૂરા થતા તેથી બાદશાહે જ
વાવ પુરાવેલી હતી. વીસળ રાખો ચોરાસી જતનાં વ્રત પાળેા અને રાત્રીઓની
તરવારની માર બાંધી જામતો એમ મનાય છે.

આ ઘટનાની સાક્ષી પૂરત ‘ નિશાણી ’ નામે આજખાતે એક પ્રાચીન
ઐતિહાસિક આરણી કાવ્ય પુસ્તકને આ તે પરિશિષ્ટમાં આપ્યું છે. વાર્તામાં
કેટલાક અવતરણો પણ તેમાથી લીધાં છે.

હિડાં હલખલિયાં

અસવારી વાજતે ગાજતે દાગી આવે છે ડેરીએ ડેરીએ
કિયોર કંકડાળાની બેન-તીકરીઓ કંકડ-ચોખા છાંરીને ગોદા જતમનાં
ઓવારણાં લે છે અને સોળ શગુગાર સજ્જને ગોખમાં બેઠેલી જુવાન
મીથુલદે આથેથી દેસરીસિંહ જેવી કેડના લાંકવાળા, મોરલા જેવા
રૂપવાળા, મહાદેવના ગળુ જેવી નિર્મળ આંખડીઓવાળા દેવરને
ભાળી ભાળીને શી ગતિ ભોગવી ગઈ છે ।

ઓઢે બગતર લીંઠિયાં, સોનાંછ કડીઆં.

મીનળદે કે માયલાં, હેઠાં હલખલીઆં; ૧

હેમની કડીઓ ભીડેલ બખતરમાં શોભતો જુવાન બેઠો
ભાળીને ભોજનધનાં હિયાં હલી ગયાં. ‘વાહ ઓઢો, વાહ ઓઢો ! વાહ
ઓઢો !’ એવાં વેણુ એનાથી બોલાઈ ગયાં. સામૈયું ગઢમાં ગયું.

પ્રભાતને પહોરે જદુવંશી જડેજીઓનો દાયરો જતમ્યો છે. મેંથા
પાડેલી કાળા કાળા દાઢીઓ જડેજીઓને મોઢે શોભી રહી છે.
કમ્પાની છાકમછોળ બિડી રહી છે. ઓઢો જતમ પોતાની મુસાફરીનાં
વર્ણનો કરે છે. દેશદેશના નવા સમાચાર કહેવા-સાંભળવામાં ભાઈ
ગરકાવ છે. પોતાનાં શ્રાતનની વાતો વર્ણવતાં વર્ણવતાં ઓઢાની
જુવાની એના મુખની ચામડી ઉપર ચૂમકીઓ લઈ રહી છે ત્યાં તો
બાનડી આવી :

‘આપુ, ઓઢા જતમને મારાં બાઈ સંભારે છે.’

‘હા હા, ઓઢા, બાપ, જઈ આવ. તુ ને તારી નવી ભોજનધ
તો હજુ મળ્યાં ચે નથી,’ એમ કહીને ધુફા જતમ હોથીએ ઓઢાને
મીથુલદેને ઓરડે મોકલ્યો.

હો મન ! મેળા દીઠે, મેળા મને
તેણે તું મનની પૂજા, મેળા મનના માન

મનના મેળા મનના માન, મનના માનના માન
મનના માનના માન, મનના માનના માન

મોર મનને મન, મોર મનને મન,
મનના મનની મન, મેળા મનની મન

મનના મનના માન, મનના માનના માન
મનના માનના માન, મનના માનના માન

મા મોરના મોરની, મામના માન
મેળા માનના માન, મામાના માન

મેળા માન, 'મેળા મા માન, મોરના માન, મોરના માન
મેળા માનની માન, મા માન મામાના માન

મેળા માનના માન, મામાના માન મામાના માન
મેળા માનના માન, મામાના માન મામાના માન

ન દુવેરે ન થીએ, ન હઠ એડી ગાલ,
હથે ભાગે કુલકે, દેડા મેઠિયાં માલ ૮

‘એ બાબી ! એ ન બને. એ વાત છોડી દે. કુળને જોટ જોમે.’

‘એડા, એડા, મેળેવા દે, માની ના. નીકર—’

ઉઠા થીને દુઃખિયો, અંઝો થીને દર,
મંડાઈસ કેરોકકરો, વેંદો પાણીને પૂર ૯

જેમ વેપારી ત્રાજવું લેવું કરે તેમ થોડાને તોળા લીધો ! એ જોઈને ઓઢો બોલ્યો, ‘ એ રજપૂતો ! ચીંથરા ફાડો મા. આમ તો જુઓ ! હુંગર જેવડા થોડાને જેણે તંગમાં લેવો ઉપાડી લીધો, એવો જોરાવર આદમી કાઈનો માર્યો મરે નહિ, અને જોરાવર ન હોત તો એકલવાયો નીકળત નહિ. એને લૂંટવાની ગાંડી વાતો છોડી દે । ’

ત્યાં તો અસવાર લગોલગ આવી પહોંચ્યો, મોઢે મોસગિયું ખાંધું છે. મૂછનો દોરોથ હજી ફૂટ્યો નથી ધૂમતા પારેવાના જેવી રાતી આંખ ઝગે છે. ભમ્મરની કમાનો ખેંચાઈને ભેળા થઈગઈ છે, મોં ઉપર મીટ મંડાય નહિ એવો રૂડો અને કરડો જુવાન નજીક આવી બેઠો.

અહાહાહા ! ઓઢો જનમના અતરમાં ટાઢો શેરડો પડી ગયો. સાહેબધણીએ સંસારમાં શું રૂપ સરજ્યું છે ને ! આવડી અવસ્થાએ અને આવે વેશે આ વીર પુરુષ બીજે ક્યાં જાય ? કોઈક ગદને ગોખે વાટ જોતી મૃગનેનીને મળવા જતો હોય ને કાં મળીને પાછો વળતો હોય એવા દિદાર છે. સગો ભાઈ હોય, બાળપણનો ભેરુબધ હોય એવું હેત મારા કલેજમાં આજ કાં બેગે ?

‘ કા રજપૂતો ! ’ સવારે પડકારો દીધો. ‘ મને લૂંટવો છે ને તમારો ? ’ ગરવીરો, એમાં કાં ભોંડા પડે ? બેડો, કા અકકેક જણ આવી જંગલો, ને કાં સહુ સાથે બીતરો જોર હોય તો મારાં લૂગડાં-સરખા આંચકા હોય. ’

રજપૂતો એકબીજાની સામે જોવા લાગ્યા. હસીને ઓઢો બોલ્યો, ‘ મારું કોરો માગ બાઈ, મનમાં કાંઈ આજુશો મા. માગ રજપૂતોએ જીત કરી જતરો બા, કમળો લેવા તો બીતરો ’

‘ ના ના, જેન માગથી ન બીતગય તમ સરખા શરવીના

જઈને તીર તાણ્યુ. જેમ માળણના પિંડામાંથી મોવાળો જેંચાય,
તેમ તીર ખીજડામાંથી જેંચાઈ આવ્યુ.

અજાણ્યા પરદેશીનાં એક પછી એક અરાતન જેઈ જેઈને
ઓઢાને લોહી ચડતું જાય છે. પોતાનો નાનેરો ભાઈ પરાક્રમ દાખવતો
હોય તેમ ઓઢો ઓછો ઓછો થઈ રહ્યો છે. ઓઢો ઊઠ્યો, ખાવડું
ઝાલીને અસવારને ઘોડેથી ઉતારી લીધો. ઘોડાના ધાંસિયા પાથર્યા
હતા, તેની ઉપર બેસાડીને પ્રેમભીની નજરે ઓઢાએ પૂછ્યું :

ઓઢો મુખથી આખવે, જાણું તોજી જાત,
નામ તો હોયી નગામરો, સાંભણ મુંજો તાત. ૧૭

‘બેલીડા ! તમારુ નામ હામ ઢેકાણું તો કહો.’

‘મારું નામ હોયી નગામરો. સાંભણ નગામરો મારો બાપ
થાય. મારું હુલામણુ નામ એકલમલ્લ.’

‘એકલમલ્લ !’ નામ લેતાં તો ઓઢાના ગલોદાં જાણે ભરાઈ
ગયાં. ‘મીહું નામ ! ભારી મીહું નામ ! શોભીતું નામ !’

‘અને તમારું નામ, બેલી ?’ એકલમલ્લે પૂછ્યું.

‘મને ઓઢો જામ કહે છે.’

‘આ હા હા હા ! ઓઢો જામ તમે પોતે ? ઓઢો ક્રિયાગતો
કહેવાય છે એ પડે ? ભાભીએ દેશવટો દેવાયો એ કચ્છમાં અમે
જાણ્યું હતુ. પણ કારણ શુ બન્યું તું ઓઢા જામ ?’

‘કાંઈ નહિ બેલી. એ વાત કહેવગવો મા ! હોય, માટીનાં માનવ
છીએ, બુધ્યાં હશે.’

‘ના, ના, ઓઢા જામ ! હનુમાનજીતિ જેવો ઓઢો એ
ગોચરું ખાય નહિ કચ્છનો તો પાપીમાં પાપી માણસ પણ એ

‘ସିଂହାସନ’ ଆମର ସାମାଜିକ ଓ ନିଜ ନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ତା’

ગોદો કમ્બલ થયો, પણ ગોદાના રજપૂતો ગાદિનું મેળવવા મડ્યા.

પડખોપડખ ચોડા ગાળીને જે ચ બેરુખધ લાટ્યા બન્ય છે.
પારકુની ધગીના તરબોતગણુને બળે કે એકલમલ્લ ઓળખતો
હોય તેમ આડવાં, દેવગ્યાનાં, નદીનાળાં, અને ગઢકાગરાનાં
લઈ લઈ ઓઢાને હોરો હોંગે ઓળખાવતો બન્ય છે. એ ચ
પણ એકખીગ્નનાં મોં અડકાડતા, નટવાની જેમ નાચ કરતા કે
નખરાંખોર ડાખા નાખતા ચાટ્યા બન્ય છે.

• બિટના તબેલાને 'ધાણી' કહે છે.

વાળે ગે ?

અપૂર્ણ ૩૨ : કામ ! તમ પાળે મન નમ સાંભળે નઈ
કર્મને અગાધ ભાગ પાળે મળીય !

અમલ તમા ભાગમાંથી પાલિયા તમને નેત્ર નઈ અપૂર્ણ
તાલી નીકળ્ય. પાળે ની ગાંધીની જેદ સાવલી ૮ માર્ગે ની તામ કેડી
આવે છે. પાનાના કોડીની માત્ર અને એ ની મીડી તામે છે

‘ જોડા જમ ! તમેય તાજો, શીદ મળા છે ? મારી પાછા
ગોદુ કટક આવે છે, તમે ગળી જુડા, ’ અકલમલ્ય જોડ્યો.

‘ જોડી, કોના મારૂ ગળી છુટું ? કાઈનો ગુડા ભાંગવાનો નથી. ’

‘ અરે, કાઈક બિચારી ગાદ બેતી હશે ’

‘ કાઈ ન મળે જોડી ! સંસારમાં ક્યાંય માયા લગાડી નથી. ’

એમ મોતના ઘચામાં બાલા બાલા જે ય જુવાનો મીડી મીડી

‘હાની મહાનિ માર જ મે તો આ મે ૧૧ કરી. અને હો ગોપ
ભાગ. ગમ ગમ ! આવી જ હો ગોપા પાશ.’

નદિ વિચારું

ગાડની ડાળોનો ગાળીને ને ૫ જવાન ગિના રવા. ગામમાં
ગિના રવા. હોયે ભૂં ને એટલું લોકે આનનું નથી આંખમાં કંઈ
ઝળિયાં આગીને જોડો જોગો, ‘ને પીડા ! વીસરી તો નદિ જતોને ?’

‘જોડા ભાગ ! હવે તો કેમ વિચારો ?’

વિચારું વલહા, એક જ ઘટમાં,
(તો તો) મરણ સંજયુ નહ મળે, ખાપણમાંય ખતાં. ૨૫

‘એક પલક પણ ને મારા હયામાંથી હું મારા વા’લાને વિચારું
તો તો હે ધ્વિર ! મને મરણ દાણે સાથરો ય મળશે મા, અંતરિ-
યાળ મારું મોત થાને. મારું મુઠ્ઠું હાંકવા ખાપણ પણ મળશે નહિ.
જોડા ભાગ ! વધુ તો શું કહું ?’

ને વિચારું વલહા કુદિયામાંથી ૩૫
તો લગે ઓતરણ લૂક, થર બાળીડી થઈ ફરાં. ૨૬

‘હે વાલીડા ! અંતરમાંથી ને તારું ૩૫ વીસરી જાઉં તો મને
ઓતરાદી દિશાના ગિના વાયગ વાને, અને થરપારકર જેવા ઉજ્જડ
અને આગઝરતા પ્રદેશમાં બાળીડી (હોલી) પખીડીનો અવતાર
પામીને મારો પ્રાણ પોકાર કરતો કરતો ભટક્યા કરને.’

‘હ્યો જોડા ભાગ, પરણો તે દી એકલમલ્લભાઈને યાદ કરને
અને કામ પડે તો કનરા હુંગરના ગાળામાં આવી સાદ કરને બાકી
તો જીવ્યામુવાના જીવાર છે.’

રોના નામનો અર્થ તો 'સિંચાવ' એવા અને તેનાં સંજ્ઞા કામનાની મેળો

મેટકું કીને ગામડે પામે પાને વાળ્યો. પાતાને ન તો
જાગ્યું નથી જલુમોરની ગરબ પાપડીને ગોળો. 'હે દેવમુનિ, તારું
કાનસુરીએ મોટકું ભેડી દઉં છું. તને મને ને માર્ગે ચાલ્યો મારે

જલુમોર ઘોડો પોતાના ભાષિન ગામડાને સમડે સમડે ગયા
મેળતો ગાડી નીકળ્યો.

અખાસર સમેવર કિનારે આડવાંની ઘટા અપૂખી ગી જે
પખી દિલ્લોલ કરે છે.

અખાસરના મૂડમા જઈને જલુમોરે હાવળ દીધી. ત્યાં તો
હં-હં-હ-હં ! કાઈક ઘોડાએ સામી હળેળાટી દીધી.

અવાજ ઝોળખાણો. એકત્રમસ્તના ઘોડા ઝોળચીતો જ એ
અવાજ. આંધેથી નીલો નેન્ને, ભાલો, ભાથો, તલવાર અને અખતર,
ઝાડને ટેકે પડેલાં દેખ્યાં.

અહાહા ! એ જ મારા બેલીડાનો સામાન. બેલી મારે
નહાતો હશે.

પાળે ચડ્યો, અપક્યો. શું જોયું ?

ચડી અખાસર પાર, ઓઠે હોથલ ન્યારિયાં,
વિછાઈ બેઠી વાર, પાણી મથ્યે પદમણી. ૨૮

પાળે ચડીને નજર કરે ત્યાં તો અખાસરનાં હિલોળા લેતાં
નીર ઉપર વાસુકિ નાગનાં બચળાં જેવા પેનીટક વાળ પાથરીને
પદમણી નાહ છે. અપકવરણી કાયા ઉપર ચોટલો ઢંકાઈ ગયો છે.

ચડી અખાસર પાર, હોથલ ન્યારી હેકલી
સીંધ ઉખલા વાર તરે ને તકકું દિયે. ૨૯

‘જોડા આવી મળ્યા ત્યારે માતા ત્રીસેકે માંડે
 વાજા પહેલું વિધાન કર્યું. પણ ત્યાં પુત્ર જઈ નહીં આવે
 તેજુએની બાળી સસારમાં બીજાનું કાર્યવાપ બની ગયા પુત્ર તરીકે
 આગળ અત્યંત ન જાણી ગયા. માતા બધા બાળાઓ પુરો કરતી
 પણ આગ આગ મલિનાના મેળ નડે ત્યાં માત્ર નાંવા પડી. તે મને
 નાંવી કાળી. અમ, હાં ન, બીજા કલાં બહારે.’

ઝોટા ધગતી સામે વત્સલ ગમે

‘પણુ ઝોટા, વત્સલે હો ! મારી સાથે અસાર માંડેવા એ તો
 ખાંડાની ધાર છે. હું મગ્નસોકનુ માનવી નથી. તારા ધગમાં કોથળ
 છે એટલી વાત બહાર પડે તે હી તારે ને મારે આંખુની ચે
 ઝોળખાણુ નહિ રહે હો.’

ઝોટાની ધીરજ તૂટી—

આય તો માયં જિવાડય, મરણું ચંચુ માચૂક હથ;
 હવ જિવાડણુહાર, નેણાં તોળા નિગામરી ૩૧

'અને હોવાના વિભાગ માટે ન મળી શક્યા ગવર્ડને
 તો કો ક્યા પામ્યા ગયા એકે એ વિચારમાં પડ્યા તો ટોકના
 ટોકના એના વડા માનવોગીન સાબાને એ એકે દોષ ॥
 રેલગણેલા
 વિસર્ગી સંભારી હુંગરા, સાને

રેલગણેલા
 વિસર્પી સંભારી હુંગરા, સાવો લાગે શકાર,
 આના રામજીવ રૂઝા ડગળી - ગારીએ મોર
 નાનીને પોતાના નિસાડે

‘આવા રે ભાગ્યે રૂઝા ય મળી નહી, આવા છાકાતા સુ
વચ્ચે, માનનીને પોતાના નિસારે પડ્યા પડ્યા યાદ કરાવી
એવા પરોપકારી ભારવાને ન મરાય.’
કહેતાં કહેતાં જોડાની આંસુ
‘અરે જોડા...

કહેતાં કહેતાં જોડાની આંખોમાંથી આગુની ધાર આવી જાય છે.
 'અરે જોડા જનમ! એવકું તે સુ દુ ખ પામ્યા
 છે?' એમ પૂછતી પૂછતી તે આસુ થભતાં જાય છે.

‘અરે જોદા બનમ! એવકુ તે શુ હુ ખ પડયુ ? આજે શું સાંભયુ’ છે ?’ એમ પૂછતી પૂછતી હોયજ એને પપાજે છે પણ જોદાનાં આસુ થભતાં નથી એમ કરતા કરતા તો—

છીપર ભીંબાણી, છઠ્ઠા હુવો, ત્રાંબક હુઈ વ્યાં ન
અમથી ઉત્તમ ગોરિયા ચડી તોજે ચિત સો

જે શિલા ઉપર ઝોટો બેઠો હતો તે આખી શિલા
ગઈ. રોનારની આંખો ધર્મેલ ત્રાંખા જેવી રાતી થઈ
જી હોથલ ગરીબકુ મોં કરીને બોલી

‘બાપ ઝોટાણ્ય ! બા પો ઝોટા...ણ્ય ! બે...ટા ઝોટાણ્ય !
એવો અવાજ આવ્યો. એક બીત પછવાડે ઝોટો ચમકીને ઊં
રહ્યો. ઝોરડાના કુળીમાં પોતાના નામને આ ટોણુ લાડ લગવ
રહ્યું છે ? પાછો અવાજ આવ્યો—

‘બાપ ઝોટાણ્ય ! તારા નામેરી જેવી જ તુ હડીલી કે બાપ !
અધરાત સુધી વટકીને કાં ઊભી છો, બાપ ? લે, હવે તો પ્રામથ્ય !’

ઝોટાના અંતરનો મેરામણ ઊઠ્યો. ઝોટાને સમજ પડી. ‘આ
તો મારો ચારણ, એને મે દીધેલી ભેસતી પાડીનું એણે ‘ઝોટાણ્ય’
નામ પાડ્યું લાગે છે.’

ત્યાં તો ઘઘ્ના કુળિયામાં ભેસે પ્રાસવો મેલ્યો અને ચારણે
સાદ કર્યો.

‘હાં ચારણ્ય ! તાંબડી લાવ્ય, ઝોટાણ્યને ટપકો લાગ્યો, ટપકો
લાગ્યો. ઝટ તાંબડી લાવ્ય.’

તાંબડીમા દૂધની શેડો ગાળવા લાગી, અને દોહતો દોહતો
ચારણ ‘વાહ ઝોટા ! વાહ ઝોટા ! વાહ ઝોટા તારા નામને !’
એમ પોરસ દેતો ગયો.

પછવાડે ઊભેલો પરદેશી પ્રેમને આંસૂડે પોતાના નેત્રો પલાળી
રહ્યો છે. આજ આખા કિયોગમાં એક જ માનવી મને વીસ્યું નથી.

મિતર કીજે મંગણાં, અવરાં આરપંપાર,
હવતઠાં જશ ગાવસે, વાં મૂલડાવણુહાર. ૪૮

[મિત્ર કરીએ તો ચારણને જ કરીએ; બીજું સહુ આજપ પાળ. ચારણ
હવતાં તો જશ ગાય, પણ મૂવા પછી દેવા લાડ લડાવે છે !]

પોતાના માથા ઉપર કોટો હતો તેનો ઝોટો વાળીને ઝોટાએ
કુળીમાં ફગાવ્યો. ઝગમગીને આવ્યો નેયું. નેઈને દોડ્યો. ‘ઝોટા !
બાપ ઝોટા ! ઝોટા, હવતો છો ?’

‘...’
 ‘...’
 ‘...’
 ‘...’

‘...’
 ‘...’

‘...’
 ‘...’
 ‘...’

‘...’
 ‘...’

‘...’
 ‘...’

‘...’
 ‘...’
 ‘...’

‘...’
 ‘...’

મિતર ફીજે મંગણાં, અવરાં આરપંપાર,
 હવતઠાં જથ ગાવસે, વાં મૂલડાવણુહાર. ૪૮

[મિત્ર કરીએ તો ચારણને જ કરીએ; બીજા સહુ આળપ પાળ. ચારણ
 હવતાં તો જથ ગાય, પણ મૂવા પછી કેવા લાડ લડાવે છે !]

પોતાના માથા ઉપર ફેટો હતો તેનો ગોટો વાળાને ઓઢાએ
 ફળીમાં ફગાવ્યો. અગ્રીને ચારણે બેસુ. બેઠને દોડ્યો ‘ઓઢા !
 આપ ઓઢા ! ઓઢા, હવતો છો ?’

જેમણે આવી રીતે કર્યું તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે. આવી રીતે કરવાને કારણે તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે.

જેમણે આવી રીતે કર્યું તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે. આવી રીતે કરવાને કારણે તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે.

જેમણે આવી રીતે કર્યું તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે. આવી રીતે કરવાને કારણે તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે.

જેમણે આવી રીતે કર્યું તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે. આવી રીતે કરવાને કારણે તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે.

જેમણે આવી રીતે કર્યું તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે. આવી રીતે કરવાને કારણે તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે.

જેમણે આવી રીતે કર્યું તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે. આવી રીતે કરવાને કારણે તેણે પોતાની જાતને બચાવેલું છે.

‘હોયત્રા !’

‘વાહવા! વાહવા! વાહવા! હોયત્રાના પેટમાં પાડેલા પુત્રે
હવે મી તાન્નદુખી! જોડાને ઘેર હોયત્રાને નાર છે વાહ ૨ જોય
તકદીર! પદમણીનો કંથ જોડો!’

પગુ જાતના જોડેદારમાં જોડાને શ્વાદ ક્યાંથી ગહે! ના
વાન વર્તે ગયા. હોયત્રા છતી ગઈ. અરેરે! જોડા. વચને પા
નદિ હવે હોયત્રાના મગમગાર ગહેવાઈ ગયા.

ગિડિયું લખિયત્ર નાર, હોયત્રાને દશડે;

જોડા વાંગ નિકાર, અસાંને નેડા જોતરો. ૪

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા
જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા
જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

જોડાને માન્યતા પાડતા પાડતા જોડાને અગમ વળેલો મા

૩. તરુજંગ માનવ

અમરાપરીની એ સગાંના મળમળના ગાળીયા ઉપર નાટક ભરતી કરતી કરતી હંદનો શાય પામીને મત્સ્યલોકમાં આવી પડી હોય, એવી પરીસ્થિતિનું તત્ત્વ તો મોડીજા જોતપુરમાં હેવા વાળાની રેડી બદલ પોતી ધૂળમાં કમઝુમાટ કરે છે. પડખે કાઠી અગવાગેના પદ્મમાં લગામે કસકમે છે. પ્રભાતને પડેલે પહેલે પરીસ્થિતિનું કાઠીઓ, પૂજા પૂજા જેવડી મગે પર હાથ નાખતા મોડીજાને ગંગમાં ગમાડે છે ગોખીઓમાં કાન ખેલતો હોય તેવો હેવા વાળાનો પાણીનું મોડો બળે છે પોતે એકલો જ અડવો રહેલ હોવાથી અદેખાઈ આવતી હોય તેમ પોતાના ધણીને હાવળ દેવા લાગ્યો કે 'હાલો ! હાલો ! હાલો !'

આપો દેવો વાળા આવ્યા. દાઢીના થોભિયા ખભા પર ટળકતા આવે છે, હાથમાં ભાલો અને ભેટમાં તરવાર છે, લોહીનો છાંટો જે કાઠ્યા વિના આરપાર વીધી નાખે એવાં એનાં તેવો છે. 'જે દેવજ-વાળા !' કહીને જેમ દેવો વાળા પેઢડામાં એક પગ પરોવવા બંધ છે, તેમ સામેથી ચાલ્યા આવતા ચારણે જિંચા હાથ કરીને લલકાર દીધો કે 'ખમા, ખમા તુને બાપ !'

કમર બાંધ્ય ભાલાં ભર જોડીઓ બળાકેમ

ધરા ચારે દશ્યે જાણ્ય ધસીયા,

દેવકંણ, માન્ય રે માન્ય હલવણ દળાં,

કણી સર હેમરે, જિયણ કસીઆં ? ૧

‘કાઠિયાણી !’ તારામાં તારા ગર્જને પુરુષે હેત જાંટયું. ‘એમ કોયવાઈ જવાય / પાડનાં કાંઈ જેવો ગેળવાનો ગગમ ધૂળ મેળવે મને શું ગમતો હશે / તારા ગેળવાના નિગામા મેલીને હું નાની કાયાને કોતમેમા, ઝાડીઓમાં, વેગનમાં ગડેળતો પાટકુ છું, વેફના હું કેને જઈ બતાવું / પણ શું કરું / ભગવાને જે ભુ દીધી છે છતાં જો અન્યાયથી દેવો વાળો ઢોળવું આંગણી લે / એ સાંખી લઉં, તો તો મારા પૂર્વજોની આગળ પાછળની પેઢીઓને ખોટ બેમે તેમ છતાં મેં તું થાકી હો તો મારે બાગ નથી કરવું. જે કટકો જમીન દેવો વાળો આપશે તેટલી લઈને આવતો રહીશ’

‘ના ના, મારા સાવજ !’ બ્રહ્મદિ ચડાવીને કાઠિયાણીએ પા ખાતરી આપી. ‘ના, તું તારે જીવ્ય ત્યાં લગી જૂઝજે. મારાથી ધન અબળા બની જવાણું, પણ તું કગીશ મા. તું બહારવટિયો બન્યો ત્યારથી તો મને સાતગણો વધુ વહાલો લાગ્યો. હું તો તારા માટે વટને પૂજનારી તું ચૂંકિયું પહેરીશ તે દી તો હું મારા ચૂંકા કટકા કરી નાખીશ.’

કોટચાતૂટ્યા મલીરના પાલવ વડે કાઠિયાણીએ પોતાની પાપણે અને ગાલ લૂંછી નાખ્યાં. સૌભાગ્યની જે જૂની ચૂડલી સિવાયન શણગારવિહોણા એના શામળા દેહને રુવાડે જાણે કોઈ રાજલોકતું ગણીપદ પ્રકાશી બિંદુ. નવલખા રત્ન-હાર કરતાં મેં વધુ સોહામણ પોતાના વીર-આહુને કાઠિયાણીના કંઠે વીંટાળી વરજગ બોલ્યો. ‘કાઠિયાણી !’ તને તો આવા જ વેણ શોભે. અને આવી તપસ્યા કરતાં કરતાં મહિને છ મહિને મેળાપના ચાર પહોર મળે એની મીઠાશ તે કયાય થાવી છે ? સાત વરસનો સ્વાદ જાણે સામટો મળે છે. શિલાઓની સાથે કાયાને પગાડી પગાડીને એક તારા સુંવાળા બોળામાં પોટવું, એના જેવું સુખ બીજાં કોણ માણી જાણશે ?’

...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...

'હીરો, વાળનું પગી રાત દવા' દેવામાં આવતો દરખા
 પૂરતો. એ વાળમાં પાનાનો દવા

'તા!'

'મોંઘેલો?'

'મેં।' કશીઆભાઈ સારંગ પાંજરાની જાળ દીધો

'કશીઆભાઈ, તમે? ખુદામાન?'

'આપ દેવાવાળો! કશીઆ ભાણે, ને તુ વીરાવાળોનો પોત
 ઊઠીને વરજંગ જેવા ખાનદાન કાઠીને દગાથી માર, એ વાત ક્યા
 થઈને કદી? આપા દેવા! જરા વિચાર કર, વરજંગડો એક
 હાથે તારા અનોધાં નેર સામે ઝૂંઝે છે. હકને કારણે માથું હાથ
 લઈને ફરે છે. એના ખડિયામા આપણુ ને મોંમા તુલસીનાં પાંદ
 તે લેવરાવ્યાં, તો ય તારો કાળ ઊતરતો નથી, આપા?'

દેવાવાળો ધગી ગયા, પણ કશીઆભાઈ ને નેઈ ને અમોઝ બ
 ગયા કાળમા ને કાળમાં એણે ઘોડા ઉપાડ્યાં. ભૂખ્યા ને તરમ

म. ११. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

2. The second part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system (1) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of the system (1) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable.

1. The first group of people who are interested in the study of the history of the United States are the people who are interested in the history of the United States.

[illegible]

હે. ગણગણ માથે ગણી ગણે! ' પણ કલા વચ્ચે એ
શોભે, તારાં એને ગણી નાં વાજનાં માથે ફરે.

‘કાલિયાગ્ની ! ન આપે તો તારા નર્મશ મા માટે ખાંચાડે
આજ મરણો દશે. હો તો મેં જીવેલી ગાડા પળીને મરીશ.’

કાલિયાગ્રીએ વળામળા દીપાં વગ્નજે તાલગને વનપ નાખીને
વનજે કે દેદાની નાડા વા' ગરજ ગરજો ત્યાં ભેંમાળુ ગાનુપરને
સીમાડે આંખ્યો સાંભળે છે કે દેકારો જોડી ગ્લો છે એક પડખે
ગાનુપરનાં ટોર ભાંભરડાં દેતાં ઊભા છે. ગાનુપરનો ધાગી આંમાઉંચ
એકલે પડે પછેડી પાથરીને માગ્ગ ગણી તગ્વાર વીઝે છે એની
ચોપાસ બુધીઆના કાકીઓનું મંડળ બધાઈ ગયું છે.

‘ખખગદાર દોઈ ખાંસાહેયને મારસો નહિ’ એની લુધીઆના રાણીગવાણાની આજાને વશ બની દાકીઓ જોડેજોડી બરછીઓ ઉગામતા જાય છે ખાંસાહેય ચઢાવે ચડી ગયો છે ખાં દાકીઓને ખસવા દેતો નથી પણ ખાંને વીધાવાની ચે વાર નથી. ત્યાં તે આવેથી હાટલો થયો.

કમળા ટાળે એને દ્રાઈ જોડાવતું નથી. દ્રાઈ એની સાથે વાત પણ કરતું નથી.

પારકર પર વાર ચડી ગાણીગવાળાના હેતના કટકા થઈએય કઈક કાઠીઓ સામસામા ટલુકા કરતા આવે છે. પણ વરજંગની તાબડી તરીતે એકલી ચાલી આવે છે. એને દ્રાઈ જોડાવતું નથી. બધા અપમાન વરજંગ ઘૂંટડે ઘૂંટડે ગણી ગયો. એમ કરતાં તો ચરપારકરની સીમ દેખાણી.

રાણીગવાળાએ ગામનો માલ વાળ્યો અને ગોડીરો ઊપડ્યો. ‘કાઠી ! કાઠી ! કાઠી !’ એવી કારમી ચીમો ખોરડે ખોરડે પહોંચી વળી. પારકરનો કાકોર પોતાના પહાડ જેવા શૂંવીરોને લઈ બહાર નીકળ્યો. સામસામા ઘોડાં ઊભાં થઈ રહ્યાં અને પારકરના કાકોરે ત્રાડ દીધી કે ‘આમાં જે રાણીગવાળો હોય તે નોખો તરી નીકળે. પાગકરું પાણી ચખાડું.’

કાઠીઓ થીજી ગયા. ભે લાગી ગઈ. ગાણીગવાળાની છાતી ભાંગી ગઈ. પારકરના ગણસ જેવડા ગજાદાર રજપૂતના હાથમાં પ્રચંડ તરવાર તોળાઈ ગઈ છે. હમણાં જાણે પડી કે પડશે ! કાઠીઓના હોશકોશ ઊડી ગયા અસવારોના ઊતરી ગયેલાં મોટા એકબીજાની સામે જોઈ રહ્યા છે અને રાણીગવાળો થગ્થર કાંપતો લપાતો જાય છે બીજી વાર શત્રુએ સાદ દીધો. ‘કાણુ છે રાણીગવાળો ? બહાર નીકળ, બહાર નીકળ !’

‘આવી જ માટી, હું રાણીગવાળો, હું !’ એમ જોડતો વરજંગ ઊઠ્યો. બન્ને વચ્ચે તલવાર ભાલાની બાટાણ્ટ બોલી. ઘોડાને માથે બે ય ઊભા થઈ ગયા. બન્નેએ સામસામી બરજીઓ ફેંટી. બે ય પટાના સાથેના નિશાન ચુકાવી ગયા, હેડે પડ્યા, બાથબાથ ચાલી, આખરે વરજંગે વેરીતે દાર ક્યો.

હઠીલો કાઠી માન્યો નહિ સંધીઓ પાછા વળ્યા વચ્ચગતું
કાષ્ઠું ડિલ ફરકવા માડ્યું. તાજાણુ હટવા લાગી. પણ આજ વરજગથી
રોકાવાય નહિ. આજ કાઠિયાણી વાટ જોશે આખી રાત
ઉચાટમાં ને ઉચાટમાં ઉજ્જગરો કંગે, અને અપશુકનથી ધીને હું

*

ખીજે જ દિવસે એક હીંગળોદિયું વેત્તહું આવીને રાણપુરને પાદર ઊભું રહ્યું.

‘આઈ, ઢાળવેથી આપા દેવાવાળાએ તેડાં મોકલ્યાં છે.’

‘હા બાપ ! હાલો હવે મારી પાસે જે જે ચાર ગાભા રહ્યા છે તે દેવાવાળાને સોંપી દઉ, એટલે અમારો અને એનો હિસાબ ચોખ્ખો થાય. હાલો.’

આઈ પોતાનાં છોકરાંને લઈને વેલડામાં જેસી ઢાળવે ગયા. ડેલીએ દરબાર દેવાવાળો દાયરો ભરીને મોકલ્યો છે. વેલ્ય આવતાં જ દરબારે હુકમ કર્યો :

‘છોકરાને આહી જ ઉતારી લેજો !’

પોતાના દીકરાને વેલ્યમાંથી ઉતારીને બાઈએ કહ્યું ‘દરબાર, ખુશીથી, તમારાં વેર પૂરેપૂરાં વસૂલ કરી લેજો.’

‘એ હો દીકરા !’

એટલું કહીને દરબારે છોકરાને પોતાના ખોળામાં એસાડી લીધો. વરજંગનાં હથિયાર મગાવી એના અગ ઉપર બધાબધાં, અને માથે હાથ મેલીને ઉભરાતે હૃદયે આશીર્વાદ દીધા કે ‘બહાદર મારા ભાણેજ ! તારા બાપના જેવો જ સાવજ બનજો. અને એના જેવું જ મરી જાયજો.’

આખો યે ગગસ, વરજંગના પુત્રને સોંપી, બાર દિવસ રોકાઈ, પોતાના વેરીનું કારજ ઉકેલી દેવાવાળા જેતપુર સિધાવ્યા, તે તે દિવસથી કસૂગા લેતી વેળા વરજંગને રંગ દેવાનું એણે નીમ લીધું *

નથુની મૂર્તિ દેખાય છે ! એની તો હાલ્ય જ આછતી નહિ રહે, એ તો, હાથી જેવો ધૂળના ગોટા ઉડાડતો ને દુહા ગાતો ગાતો આવશે !

નહિ આવે ! અરે ન આવે કેમ ? સદેશા મોકલ્યા છે તે ? કેટલા બધા સદેશા !

સૂરજ નમવા મડ્યો, પણ નથુડો ન આવ્યો. સાંજના લાખા લાંમા ઓછાયા ઊતરવા લાખ્યા, તો ય નથુડો ન આવ્યો. પર્ષ માળામાં પોઢ્યાં ગૌધન ગામમાં પહોંચ્યું, ઘૂનાનાં નીર ઊંધવા લાખ્યાં. ઝાડ-પાંદડાંને જંપવાની વેળા થઈ, તોય નથુડો ન આવ્યો. ઘોર અંધારું થઈ ગયું તોય નથુડો ન જ આવ્યો. અરેરે નથુડાવું હેયું તે કેવું વજ્જર જેવું ! એને મારી જરાય દયા ન આવી ?

‘રૂપી ! રૂપી ! રૂપી !’ એવા સાદ સંભળાણા. રૂપી ચમકી : કેના સાદ ? નથુના ? ના, ના, આ સાદ તો ગામ ભણીથી આવે છે. સાદ દૂકડા આવ્યા ‘આ સાદ તો મારી માતા મારી મા મને ગોતવા આવે છે.’

‘નથુ, તે તો મારી સાતમ બગાડી ! અરે ભૂંડા, સદેશા ય ન ગણુકાર્યા ! પણ હું હવે પાછી ક્યાં જાઉં ? હવે જે આવ્ય તો એક વાર ઘૂતો ડગેરી જોજો. હું હવતી હમશિ તો આપણે એક-બીજાના હાથના આકડા ભીડીને લાગે નીકરશું.’

‘રૂપી ! રૂપી ! રૂપી !’ ગામને માર્ગેથી માતાના સાદ આવ્યા. જવાબમાં ‘ધુબ્બાંગ !’ ફેલી રૂપી ઘૂનામાં ફૂદી પડી ઓટાગામાં ગાંધેના પંચગેજો એને તળિયે સતાડી રાખી. પણ નથુડો તો ન જ આવ્યો.

‘રૂપી ! રૂપી ! રૂપી !’ પોદારતી મા ઘૂતાને કડિ આવી. મતનાં નીચ બાગડિયાં ઓતવાવતા જાણે લાંબી કરતા હતાં કે ‘રૂપીની મા ! દાકરીને ઓળીપાના દુબ્બમાંથી ગરાગર ઉગારી લે !’

‘તમે આ બધું જાણો છો ?’
‘જાણું છું, પણ તમે જાણો છો કે આ બધું જાણીને પણ
‘તમે આ બધું જાણો છો ?’
‘જાણું છું, પણ તમે જાણો છો કે આ બધું જાણીને પણ
‘તમે આ બધું જાણો છો ?’

‘તમારે કંઈ કહેવું છે ?’

‘તમે જાણો છો કે તમે આ બધું જાણીને પણ
‘તમે આ બધું જાણો છો ?’

‘તમારે આ કંઈ કહેવું છે ?’

‘કેવું તમારું અંતરનો બેઠું જાણીને પણ તમારું માર
ગમા આવી આવતી હોઉં તો ખસીને મારગ દઉં.’

‘હા, હા, માટે માટે નાની હતી ત્યાં બાપ પડેલાં છે. બાપની તબવાગે જાનીમાની રમવાની ને, દગિયાગે નાગે મળતે કાળી રાતે મેં જોઈતીજો ધરની ઝાંઝી ફરી ને આજ નૂંની છોકરાની રમતો રમતી હતી. હવે સાચાં વેળ મળ્યા તમારે નાનેરે ભાઈ બનીને.’
રજપૂત રમતોરે ભોઈ ગયો

૪

અંગે વીગનાં વચ્ચેસરો સજીને જોય મોડેસવાર કાઈ મોટા રાજ્યની ચાકરી ગોતવા નીકળ્યા છે. વિધાતા પણ પત્રવાર વિમાસણમાં પડી જાય, કે આને મેં નર બનાવેલ કે નારી, એવી રીતે રાજ્યાની સૂરત બદલી ગઈ છે. આંખમાંથી લાલ દશરુ ફરી છે

રાજધાનીના દરવાજામાં જોય થોડા નાચ દગ્તાં કરતા દાખલ થતાં હતાં, તે વખતે જ બાદશાહ સલામતની સવારી સામી મળી

વિધાતાની આ બે કગમતોને દેખી બાદશાહ ક્રિન્ન બની ગયો.
છયું : ‘કાણુ છો ?’

‘રજપૂત છીએ.’

‘કેમ નીકળ્યા છો ?’

‘શેર બાજરી સારુ.’

‘આડી રહેજો ?’

‘જે ય જણાએ માથુ નમાવ્યું.’

‘સગા થાઓ છો ?’

‘હા નામવર મામા-ફૂંના.’

‘જેય રજપૂતની ચાકરી નોંધાણી.’

ખોલાવો ઝોમની સામે જ દંધની તમેલી આગ ઉપર મેલાવો. દંધ ઉભરાવા દેને. ટોળાના દેને મેમાંથી જે રજપૂત એ દંધ ઉભરા નેઈને આકુળઆકુળ બને, તેને ગોરત સમજવને ગોરતનો છવ વ એવો છે કે દંધ ઉભરાતું નેઈને એની ધીરજ નહિ ગહે મરદ એન પરવા પણ નહિ કરે. આ નિશાની એ ગોરતથી છુપાવી નહિ શકાય ગાફલ બનીને ઉધાડી પડી જશે.’

બાદશાહે જેઉ રજપૂતોને ખોલાવ્યા. દંધ મુકાવ્યું. દંધમા ઊભરે આવ્યે.

ગઈ રાતે જેના અંતરના બંધ તૂટી પડ્યા હતા, તે વિન્નેમદ રજપૂતાણી પોતાના પુરુષ-વેશનું ભાન હારી બેઠી. આકુળઆકુળ બનીને ખોલી બેઠી : ‘એ.. એ દંધ ઊભરાય !’

હાકારે એના પડખામાં ટાણી મારીને કહ્યું : ‘તારા બાપનું ક્યાં ઊભરાય છે ?’

પણ ભેદ બહાર પડી ગયો. બાદશાહ બંનેને બેગમના ખડમા તેડી ગયો. બેગમે મો મલકાવીને પૂછ્યું : ‘ખોલો બેટા, તમે બંને ટાણુ છો ? સાચુ કહેવું. બીજો નહિ, અભયવચન છે.’

ગરાસણીના ગાલ ઉપર શરમના શેરડા પડી ગયા. એનાં પોપચા ઢળી પડ્યાં. બેઠીને એણે અદબ કરી ! દીવાલની ઓથ આડે એણે પોતાની કાયા સતાડી દીધી.

ગદગદ કંઠે ગરાસિયાએ ખાનગી ખોલી. વાણિયાના દમ્તાવેજની વાત કહી. ‘વાહ રજપૂત ! વાહ રજપૂત !’ ઉચ્ચારતો બાદશાહ મોંમાં આંગળી નાખી ગયો. એણે કહ્યું, ‘તમે મારાં બેટા-બેટી છો. હું હમણું જ તારે ગામ વાણિયાને રૂપિયા મોકલાવું છું, તમે જેઉ જણાં મારા બીજા મહેલમાં રહો. આજે મારે ઘેરથી જ ધરસંસાર શરૂ કરે.’

૬ રામજી કાનેહીજો

‘આવો, આવો પો ભિયાવ ! ૫૧ ગામ ૨

‘અમે સરોડેશી આપોડેશી મીઝો, બાપુ !’

બાપુ ન માન્ય એવા નાણુ શેરડીના ભારા
ઉતારીને નાણુ કાચી પગે લાગ્યા ‘અમારા અ
પટેલે ડાગરાને ગળાડ્યા મારુ આ શેરડીના સાંકા મોકલ
‘જોડો ! આ તો સાગરકંઠિ. ત્યાં તો આ
અમૃતની પ્રમાદી.’

‘હા બાપુ,’ પટેલ જોલ્યા ‘પટેલી મહેર તો સાગર
અને બીજી અમી-નજર તમ જેવા ધણીની, જોડલે અમારી બાપ
મહિનાની કાળા મહેનત કળી છે. મારા આતાએ કહેવરાવ્યું છે કે
મારા આ કાંકા જેવા ધીગા સાંકા દોઢ દોઢ માથોડાં ઉપર
કાઠી ગયા છે. અને મળુ મળના તોલદાર સાંકા ઊભા ને ઊ
ફસકાઈ પડે છે રોગો પોપટિયો મહાસાગર બન્યો હિલોળે ચડ્યો છે
હા બાપુ ! માટે પગલા કરો; લ્યો, આ મારા આતાની ચિટ્ટી !’

‘હા હાં પટેલીઆવ, આજ વખાણુ રહેવા દો, રાગ્નઓનાં
પેટમાં પાપ જાગે. લાવો કાગળિયો.’

સાણુદ ગામના દરબારગઢની કચેરીએ વાઘેરા સામતોના
વચ્ચે પીટળાઈને આજથી ચારમો વરસ ઉપર એક રાગણુ મહિ
દિવસે હંવર કરણસંગજી બિરાજેલા છે. સરોડાના પટેલના દૂધ

... આપણાં પાંચ પુત્રો ...
 ... માંથી ...
 ... આપણાં પાંચ પુત્રો ...
 ... આપણાં પાંચ પુત્રો ...

આપણાં પાંચ પુત્રો ...
 ... આપણાં પાંચ પુત્રો ...
 ... આપણાં પાંચ પુત્રો ...
 ... આપણાં પાંચ પુત્રો ...

‘રામ રામ બાપા !’ સમજાવેલીઆણે રામ રામ ક્ય

એણે એકડીના બારા બાળ્યા. એને એમ લાગ્યું કે કુંવરે પોતાને
 અને નાના બાઈને આજ દાગે મલિને તેણે લોંગે શેરડી ખાવા
 બોલાવેલ છે. એવું બાન ન રહ્યું કે કુંવરે સામા રામ રામ બીલ્યા
 નથી એ બોલ્યા, ‘બાપ, બાઈ સારું તો ત્યાં ચે શેરડી તૈયાર હતી.’

‘હાહા, ’ કપતે હોડે કરણસંગ બોલ્યા, ‘ત્રણ દુ (કરવાની સમસ્યા શેરડીના બારામાં કરવી પડી ? ’

ડેડીએ ફાગરો નાખ્યો છે. મગધાર વરસના કુંવર મેળાની
 જોગબદ્ધમ ટપનો ગા કરીને સ્ખૂતો ગેલ છે વચ્ચે નેતુ
 કંઈ ગયેન સંધ્ય કાનેડીઓ ગેલ છે માથું, દાઢી, મુઝોના થે
 નેતુ અને પાંપણ : તમામના ઘોળા શેતર જેવા ભગવ વચ્ચેની જે
 જે પાણીદાર આંખો લગની લગની જોડે છે અને ગિડાય છે. દરખા
 લીમસગળના વખતથી જ જે કારભારી હતા. મરવા ટાણે દરખાર
 કંઈ ગયેના કે 'સંધ્ય, સાણુંદુ' છત થઈને રહેજે.'

હોલેલી શેરડીના માદળિયા ખૂમચામાં છલોછલ ભરાઈને તૈયાર
 થઈ રહ્યાં છે. અને સંધ્ય કાનેડીઓ જે ધડીએ પહેતું માદળિયું
 હાથમાં લેવા બન્ય છે, તે જ ધડીએ ગઢની મેડીમાંથી આવીને આદમીએ
 ખખર આપ્યા કે 'ભાઈએ તમને જરા ઊભાં ઊભા
 જવાનું કીધું છે.'

હાથમાંથી શેરડીનું માદળિયું નીચે મૂકી દઈ સંધ્ય કા
 ઊભો થયો. બગલમાં તલવાર દાખી. હાથની આંગળાએ નાના
 મેળાહને વળગાડ્યા છે. નેતુ વરસનો ખળખળા ગયેલો ડોસો મેળા
 ખભા ઉપર હાથ ટેકવીને પોતાની વળા ગયેલી કાયાને સંભાળ
 સંભાળતો મેડીએ ચડ્યો.

'રામ રામ બાપા !' સંધ્ય કાનેડીઆએ રામ રામ ક્યા
 એણે શેરડીના ભારા ભાળ્યા. એને એમ લાગ્યું કે કુંવરે પે...
 ને નાના ભાઈને આજ ધણે મહિને હોશે હોંશે શેરડી
 આવેલ છે. એનું ધ્યાન ન રહ્યું કે કુંવરે સામા રામ રામ કી
 એ બોલ્યા, 'બાપ, ભાઈ સારુ તો ત્યાં ચે શેરડી તૈયાર હતી.
 'કાકા, 'કપતે હોડે કરણસંગ બોલ્યા, 'ત્રણ દુ ભાગતી વહેચણ
 સમસ્યા શેરડીના ભારામાં કરવી પડી ?'

... માંથી ...
... માંથી ...
... માંથી ...
... માંથી ...

... માંથી ...
... માંથી ...
... માંથી ...
... માંથી ...

... માંથી ...
... માંથી ...
... માંથી ...
... માંથી ...

‘રામ રામ બાપા !’ સમજી કાઢેડીઆએ રામ રામ

એણે રોડીના લારા લાલ્યા. એને એમ લાગ્યું કે કુંવરે પો
અને નાના ભાઈને આજ ધણે મલિને હોંશે હોંશે શેરડી ખા
લાવેલ છે. એનું ધ્યાન ન રહ્યું કે કુંવરે સામા રામ રામ બીલ
ની એ બોલ્યા, ‘બાપ, ભાઈ સારુ તો ત્યાં ચે શેરડી તૈયાર હતી.

‘કાકા, ’ કંપતે હોઠે કરણસગ બોલ્યા, ‘ત્રણ દુ ભાગની વહેચણ
ની સમસ્યા શેરડીના લારામાં કરવી પડી ?’

ધન નર્મ કરીને ન હોવા પેઠા નવ મનને ને, આગની પુરી
ગોમતીના દરમ્યાં આગ પાળીને ને નેલી આગને આરતીના અગિયારી
થી દારખાંશીશના ને સાવધાન આગનાતો મન ભાંગે તે ટાળે, મંત્ર
ડામે એવો ભૂમો દાથમાં માળા દેવતો દેવતો ગગણોદરાયના
અતર્કિત અરૂપની આગ 'દાર્દેશ ! દાર્દેશ !' અગ્નિ પૂન લગાડી
રૂંધો ને મગિરતને જડે ॥ મુગદાપારી શ્યામઅરૂપને માથે અગ્નિ
વરસાવતી ધીની આગડા જ્યોતોનાં પ્રતિબિમ્બ અગ્નિ આ છે.
સંધ્ય આરતીના કરવા માંડ્યો

‘ હે દાદા ! તરવાર દે ! તાગ નાગની તરવાર દે, બાપ ! મારો
ચરજ આથમશે તે ઘડીએ હું મારા રુમિરથી પખાળીને એ તરવાર
હું તારા દાથમાં ગોળીશ. એના તમામ ડાંગને હું નિખારી નાખીશ.
કલંક સોતી એને તારી હજૂરમાં નિદિ આણું. દે, એક તરવાર દે,
તારો હુકમ દે ’

બુદ્ધને એવો આજ્ઞાસ થયો કે જાણે રણજોદરાયની મૂર્તિ હાથ
લંગાવીને એક ખડગ આપે છે. સંધ્ય એ લઈ લે છે.

૩

ધોળે દહાડે સાણુંદનાં ગામડે ગામડાંના ઝાંપા બિડાવા લાઆ.
આગની ઝાળો જેમ એક ખોરડેથી બીજે ખોરડે અને એક નેચેથી
બીજે નેચે લાગતી જાય તેમ સંધ્ય બહારવટિયાની ગસત ગામડે
ગામડાને ધબેડતી સાણુંદમાં ત્રાસ વર્તાવી રહી છે. કેડા ઉજ્જડ
થઈને ભાંગવા લાગ્યા છે. સાંતીડાં જોડનારા ખેડૂતોનાં માથાં વાઢી
વાઢી સંધ્ય કાકા મોખરે લટકાવવા મંડ્યો. ધરતીમા વેરાનની
દશા વર્તાઈ ગઈ. સંધ્ય કાકાને નામે છોકરાં છાનાં રહે છે.

૫

અનેડો પુરુષ ન હોય. 'મેં જા, બાઈ મળા, હાથ પાડું
ગાળીને મેસાર'.

'ગાળે! ચપ્પે! પોપા! તમે નિમલે મળો' પડખામાં જતી
અપૂતાણી પાનિને જામ્યા તરફને નિમલ આપે છે.

'ગેળાનું માથું! આ હા હા હા! એનો એટલો કેવા મુવાળો
કેસમ લેવો! ઈ! ઈ! આ માથું એને તારુ? મેં! મેં! મેં!'

રંગપુત્ર - અડી અડીને અંતરીક્ષમાં જુઓ છે અપૂતાણી
દેગત ખાઈને સંતર્ષ મલકે જોડે છે 'પિટ્ટાં છે કોટાર!'

'ગાળીછ'! ગાળીના જોળામામાથુ ગાળીને ભરથાં જોડે છે.
'ગાળીછ! મારી આંખ મગતી નથી. અપેનામા મેળાના જ માથા
લેઉ છું.'

એ હતુ પગમાંગેનુ ગામ મળી, અને એ હતો મૂળીનો
દરગારગઢ. આ અનેતુ લેડતુ તે કરણુસંગછ અને એના પગમાર
રાણી, લાઈની હત્યાનો ત્રાસ વિસારવા કરણુસંગછ હમણા સમગતે
ધેર રહ્યા છે. એજની ગત આમ મુજરે છે.

ત્રીજે પહોરે ગજન અને રાણીની આજ મળી ગઈ. જેય લખી
ગયાં: એ સમયે દાદરાની ત્રીજે જે આદમી જીવાતો કરે છે?

'મોટા બાપુ! માથુ કોડ્યા વન્યા દાદરે તૂટે તેમ નથી.'

'હાથિયા! બાપ! આપણુ જેમાથી એક દાદર તોડીને પ્રાણ
આપે, અને વામે રહે તે લીધેલ તત પૂરા કરે, જોલ જેમાથી તારી
શી હરમત છે?'

'બાપુ, કેને ખજર છેવાસેથી છવ હાલ્યો કે ન હાલ્યો! માટે
હું તો તમારી મોટા આગળ જ અસમેરનાં ડગલાં માંડુ છું.' એમ
કહીને લગીને ડોસાને ચણે પડ્યો. ડોસાએ એને માથે હાથ મેલ્યો.

રાણીના ખીન્ન બચ્ચાં સામે આગો મારી. પછી એ ચાલ્યો મેડી ઉપરના ધણેણાટે આખા દગ્ગારગટને ખગલગાવી મેલ્યો. અધાગમા દેડાંગે કરતા ચોપીદાંગે દોડ્યા. થાંપા મારીને સાવજ નય તેમ સધલ સરકી ગયો. સાથે ભત્રીજા હાથિયાનું માથું વાઢીને લેતો ગયો.

આજના કાળા છેડા જાતીને ઊભેલા દમે દિગપાજ નળે સંઘલતી આડા કડવા માંડ્યા. ગેતે કયા નય છે તેનું જ્ઞાન સધલ જુડી ગયો. ઊંચે આંખ માટે ત્યાં ચાદગાંના ઘેગમાં ખેડું ખેડું કરણસગનું પાગક નળે સધલ પાપુને દપડો દેતુ હતું. સધલને લાચુ કે મેળો, કરણ, હાથિયો, અને કુંક કુંક કુંકયા કણખીઓ આજની અટારીએ જેમીને ખોલતા હતા કે ‘સધલ કાકા ! હાથ ઘોઈ નાખો, હવે હાથ ઘોઈ નાખો !’

દમે દિશામાં નજર મારીને સધલ બોલ્યો, ‘કરણ ! મેળો ! અમે શુ ક્યું ?’

હાથમાં હાથિયાનું માથું હતું. માથાની સામે જોઈને સ. બોલ્યો, ‘હાથિયા ! બાપ હાથિયા ! આ મેં શુ ક્યું ?’

હાથિયાના ભીના ગાંઠ ઉપર ડોસાએ બચ્ચી ભરી. એના દે લોહિયાળા થયા અધારી ગતે ડોમો લગાનક દેખાણો.

૯

સાણુંદના ગીમમા બાલાળા ઘોડેચવાગે નીકળે છે કાનમ દોડવા અંતે કુનિયા પહેડીને કાનુખીઓ ખેંચકે આવીયાં તાકે જે અગવાગે દોડીને હિગડી તલવાર ધણેડવા નય જે, પણ ત્યાં તો કાનુખી એની જમણી બુઝ બનાવીને કહે છે, ‘જો બાપુ, મને નરિ આમ બુઝો !’

જેત તો વાર જ અગવાગે તલવાર ચલાવે છે અગવાગે

‘ભા, તમે તો મને દી તરી કરી બનાવી,’ એટલુ બોલીને રાણી રહી ગયાં.

‘માડી ! મારી દીકરી !’ ભાનો ગાદ ભાગે થઈ ગયો. ‘પૃથ્વીરાજને કહેનાગ તો તે દી થણા હતા, પણ મયોક્ષાને તારા સરખી અમી મળ્યા ન મળી. તુ ભોગમાયા તે દી દિનીના ધણીને પડખે હોત તો આજ રજપૂત-કુળનો આવો પ્રલય ન થઈ જત.’ એટલુ બોલીને ભાગે આગમ લીધા કરી ક્યું.

‘અને માડી, ને ભાવનગરના ભક્ષા સારુ મેં લખ્યુ હોય તો ભગી સરજો. ને ને મારી લખાવટમાં કે મારા કોટમાં ક્યાયે પાપનો છાટો હોય તો આ મરણઅન્નઈને માથે મારી હવટની ધડી બગડી જશે.’

રાણીએ જવાબ વાળ્યો. ‘ભા ! તમે માગ વાપને દેટાણે છે. તમારા તે દિવસના એક વેળે કોકોને અને મને નવો અવતાર દીધો હતો. ભા, તે દી તમે અમને બેને નહી પણ આખા ભાવનગર રાજને ફાટુ બચાવ્યુ. તમતમારે મુખેથી સ્વર્ગપુરીમાં સિધાવો, તમારી પછવાડે હુ છવતી રહીશ ત્યાં મુધી તમારી દીકરીનો એટલો મારી થાળીમા જ સમજજો.’

‘જસ માતાજી, હવે રામ રામ છે.’

ચોતાના ઘરવાળાને ભા ભક્ષામણ દેવા મંડ્યા. ‘રજપૂતાણી ! જોજો હો, ભાવનગરનું અનાજ આપણા ઉદરમા ભર્યું છે તારાં છોકરાંને ભાવનગરના ભક્ષા સારુ જ છવવા મગવાનું ભણતર પડેડું ભણાવજો.’

‘તમે આ ભક્ષામણ દેને કરો છો ?’ વહુએ પૂછ્યુ.

‘તને, કા ?’

‘હુ તો તમારા રોટલા ઘડવા આ હાલી તમારી આગળ અને તમે હવે વહેજા આવજો.’

સૂરજ-ચંદ્રની સાથે

[૨૧' દેશળ ગીજના સમયમા]

૨૧' દેશળના જીવને તે દિવસ જ'પ ન હતો. એની નીંદરને એક ચિંતાએ હરી લીધી છે. રાતમાં ઊઠી ઊઠીને એક કાગળિયો હાથમાં ઝાલી, વિચારમાં ગરકાવ થઈ જાય છે. કાગળિયો એનો કાચડો બન્યો છે.

એ એક લખત હતુ. લખી દેનાર એક કણુખી અને લખાવનાર એક શાહુકાર. શાહુકારને ખેડુએ લખી દીધેલ કે 'એક હળ' કારી મે તમારી પાસેથી લીધી છે. તે માટે વ્યાજ મોતી ભરી જતી છે. સૂરજ ચંદ્રની સાથે.'

પણ વ્યાજ એ દસ્તાવેજમાથી નવો જ માગ્યો ઊભો થયો છે. ખેડુ કહે છે કે મે કારી એક હળ્લર ભરી દીધી છે. વાણિયો કહે છે કે જૂઠી વાત, એણે નથી ભરી ખેડુને કારી ચૂકવ્યાનો કોઈ સાક્ષી નથી, કોઈ એ ધાણી નથી. ન્યાયની દેવડીએથી દેસલા લખાણ કે 'કણુખી દૂડ કરે છે.'

'હયેરા ! હયેરા ! મારી વારે ધાળે હયેરા !' અધરાતે દરખાસગઠની દેવડીએ કણુખીની ચીસ પડી.

'કાણુ છો માડુ ? મધરાતે મારા કમાડ કેમ ખખડાવ્યા ?'

'હયેરા ! મારો ઈન્સાફ તોળો. એક હળ્લર કારી ઉપર હું આંજી પાડતો. પણ હું કણુખીનો દીકરો ખોટો પડું છું.'

૧૦. મરશિયાની મોજ

નાગાજીણુ ગઢવીની ઘઘવાળી કાંઈ મરશિયા ગાય છે ! કાંઈ મીઠા મરશિયા ગાય છે ! વજની છાતીને ય વીંધી નાખે એવા એના વિલાપ.

ટાઈને મીઠે ગળે ઘોળમંગળ ગાતાં આવડે, કાંઈ વળી રાસડા લેવરાવતાં લેવરાવતાં આજ ધરતીને ચકડોળે ચડાવે, કાંઈ હાલગડાં ગાઈને નખખેદમાં નખખેદ જોડગને ય છાનાં રાખી ઉંધાડી દે. પણ આ ચારણીને તો એવાનો ઈશ્વર હાથ પડી ગયેલો. સાંભળનારને સાચોસાચ મરીને પોતાના નામને એના કંઠમાં ઉતગવવાનું મન થાય

નાગાજીણુ ! નાગાજીણુ ! તું ભાગ્યશાળી છો હો ! તારી અસ્રી જે દી તારા નામના મરશિયા બોલશે, તે દી તો કાંઈ ખામી નહિ રહે. કાચાપોચાની છાતી તે દી ઝીંવશે નહિ.

નાગાજીણુને વિચાર ઝિપડ્યો. ‘સાચી વાત હું મરીશ તે દી ? તે દી મારા મરશિયા સહુ સાંભળશે, કહ્યા હું જ નહિ સાંભળું. એમ તે કાંઈ થાય ? એવો હિલોળો માણ્યા વિના તે કાંઈ મરી જવાતું હશે ?’

‘હું આજ ગામંતરે જઈ’ છું. આડે જમણે આવીશ. ‘એમ કહી નાગાજીણુ આવી નીકળ્યો. દિવસ આયમવા ટાળે અધાગમાં પાછો આવીને ખોગડાની પછીને સતાર્ધને એમી ગયો. માણમે આવીને ચારણીને સમાચાર દીધા ‘બોન, તારા કુમ્મ ફરી ગયા. મીમાડે નાગાજીણુને કાળો એરુ આવડ્યો. એના પ્રાણુ નીકળી ગયા.’

ધીમે ધીમે ચારણીના દિલમાં વિયોગનું દુઃખ જેમ જેમ ઘૂંટાવું તેમ તેમ એ મરશિયા ગાતી એવા લાગી.

3 2 1 0

2. The more I think of the
more I am convinced, that

આનંદ મુમત્ત બીજનર્ત મયા આન કેમ કેમ ગત વનમણી ગર્ભ
લેમ લેમ એવેલો કંઈ ના ન ના મળેલો આપેલો. નાગાજનની છાતી
ગજ ગજના ઉગાથા માનના મટી 'તેમ' એવો તુલ્ય ગર્ભ નવો લો
પરવારેથી આ લીને એવે આગળેના મુમત્ત બન્યો.

‘આશનું ! જંગમમાયાની આજ છે બોલ, માનની છે પ્રેત ?’

‘સારણુ, એરુ નથી ગાજાણે ?’

‘ના, એ તો મરશિયા માણવાની મોજ.’

૧૧. તેગે અને દેગે

જમનાઝના દિનારા ઉપર ઘેનુઝોના ધણુ ચરાવતા ઊભેલા
કુખુ જોડ્યા કે ‘ઝેવા ગોવાળીઆવ ! હાલો મારી હારે.’

‘કયા ?’

‘ઝોઠમાં.’

‘કેમ ?’

‘હારકાનું ગજ અપાવું.’

કપાના ફોટ અને સોનાના કાગરાવાળી દારકા-નગરીના રાજની
આશાએ ગોકળમથુરાના આહિએ અને ભરવાડો ઉચાળા ભરી,
ગોવાલજોને લઈ, ગોવાને માથે ઉચાળા નાખી, ઘેનુઝોનાં ધણુ હાંકતા
હાંકતાં, મહારાજની વાંસે વાંસે હાલી નીકળ્યા. પણ માર્ગે મરુભોમકા
આવી. ઊના ઊનાં રેતીનાં રણુ વીધવા પડ્યાં. કપટઆજ કાતુકાને
ગાળો દેવામા ગોવાળીઆઓએ બાકી ન રાખી.

ત્યા તો હાલારમા મચ્છુકાંદો દેખાયો. માથે અપાઢીલા મેંઘ
મંડ્યા. નાની નાની કુગરીઓ, લીકુડા ઝોઢણા ઝોઢીને ગોપીઓ
વૃદ્ધવનમા રમવા નીકળી હોય તેવી હરિયાળી બની ગઈ. ગોવાળ,
ગોવાલજો અને ગોંધન આ ભોમકા ભાળીને ગાડાતુર બની નાચી
ઊઠ્યાં અહુએ જોવા થઈને ડાગો ઉગામી કરસનજી મહારાજને
સભળાવ્યું કે ‘આંતીથી ઝેક ડગલુ ચે નહિ દઈએ. હવે જો કાંઈ
જોશ્યો છો ને. તો તને ડાંગે ડાંગે પીટશુ.’

(હે જાનુ ! તમે જાને બેચ્છા તમારા જોવારનાં વર્ષએ છીએ
કરુણ નહિના કુંવર ! મૃત્યુ તુંથી અમારી આજરૂ મળવાળે)

સામસામા બાંડ આકુળે, બાંગે કેતારા બ્રમ્મ,
તણ વેળા કરુણપ તણા, સૂરજ વાળો ચરમ.

(સામસામા જ્વાળે હ-તીરે. પુર કન્યા હોય, જ્વાળે કેટલાયે
પદાર્થોની આજરૂ મૂન મળતી વેળા, તે દરેકે જે કરુણના કુમાર !
અમારી દલગીર સમજાવે)

કોઈ વળી અજાણના નવજા દાનાને તદ્દ કરે છે, કોઈ પાણિયાદના
શાપા વિશ્વામનુજે સંભારે છે, કોઈ કોટવપને ગેમ રતી મુન્દેવગમાં
મન રહે છે.

જુમ્મા કાઠીઓની તાંબે તાંબે પળેમની નજરો મુન્દરને દેડે
કોઈ અને ખીન બધાં દેવતાના નામ દોડીને સદુ વલદાર
રી મળ્યા, 'એ બંને' દુધની લાંચડિયુ ગમતી ! એ ગોઠસનાં દોણા
શાઈ (આચાર) ! એ બંને' મેટાની મળિયુ આદી ! બંને' ચોખાનાં
કાંચાં આપ ! સપડના ખૂમચા આપ ! '

મુન્દરને કાઠી મલદેને લેવેવાનો રામા ખાનરના સમાચાર
વલદારને વિગમ ! ઉપડાઈ મેંમાનેને જાણ પાવા દાસો આવે
કે સાથે ખસીસગીત કાઠીઓનો ન્યંને લીધો છે. દુધનીનાં ફેળાં
વિરાગનાં છે. સાકર, ચોખા, મેટા અને માખણના પીઝ લેવાનાં
છે. હજી માખણીકુ તાંબાના અને ખજૂ નથી પડ્યા.

સાસા આવે છે. એમા એક માનતી આધેથી આપે બિતરેલા
વલદારો. 'એવા ! ગળી નાજભાઈ તાંબી તો નહિ' હા, હા, એ બં.
એવા બોલાવે બોલાવે. એ બોલા મે', નાજભાઈ બોલા રા' ! '

પપ્પુ એ પુરુષ વંચતો નથી. ફરી વાર સાદ પાડ્યા.

'એ નાજભાઈ ! રામદુવાઈ છે તમને !' રામદુવાઈ દેવાળથી

‘ભણે આપા રામા !’ બીજા દાડીઓ જોતી બેઠ્યા, ‘અમે નહોતા ભણતા, કે કમળો ઝેર થકે ગયો !’

રામો ખાચર કાસદ તરફ ફર્યો.

‘ભાઈ અસવાર ! જોડાભાઈને કહેજો કે કાઈ ફિકર નહિ. આવજો, ખુશીથી આવજો ચોડીને. નો આવે એને દેવળવાળાની દુહાઈ છે !’

૨

ચોડીલાની ડેલીએ રકાવડ થઈ રહી છે. ગમા ખાચરને પેટ દીકરાનો વસ્તાર નથી. જે ભાઈ વચ્ચે એકનો એક દીકરો છે. બનીને આજ માયાં ત્રીંદવા માંડ્યા છે કે ‘ના મોટાબાપુ ! આજ હું એકલો જ વાર લઈને ચડીશ આજ તમે ય નહિ, બાપુ યે નહિ, હું એકલો. મારે જોડાલાકાને જોવા છે.’

‘બાપ ! બાપ ! એની હડ ન હોય. તારું ગણું નહિ. અને જોડાકાકો રણસગ્રામમાં જોયા જેવો નથી. બાપ, હકે કર મા.’ પણ કુંવરે ન માન્યું.

બમો તેવતેવડા હેડીના અસવારોને લઈને એ ચોડીલાની બહાર નીકળ્યો.

લાંબધારની ટોચે મુઝસરના પાંચસો લાલાં ઝમકાગ મારે છે. આપો ભોટા ચોડીલાના સામંથાની વાટ જોતા બેઠા છે, ત્યાં ઘોડા આવતા લાળ્યા. આગલા અસવારે જતજે બાંને આલ ઉપાડી લીધો છે. મૂળનો દોરો ય ફૂટ્યો નથી એવા ચરદારને દેખીને આપા જોડાએ મૂઝયુઃ ‘બા, આ મોવડી કાણ ?’

‘આપા, એ રામા ખાચરનો બનીને. પરણીને મીઠળ હજી છૂટ્યો નથી હો ! જે ભાઈ વચ્ચે એક જ છે. વીણી હો, એટલે રામા ખાચરના વસતો દીવડો જ સચોડો સોલવાઈ જાય.’

‘ତେ ହାତେ ଘିଅରୁ ପ୍ରକିରେଇ ଚିରେଇ ‘ତେ ପ୍ରାଣ
ହୁଏ ଫାଟିବୁ ଫାଟିବୁ ମୋହୁ ପ୍ରାଣେଇ ଗିରି ‘ତ୍ରାଣ ଯାଏ ମୁଁ ଘେନି ,

[illegible]

, 'ସ୍ତ୍ରୀ ହାତୀର ଗୋରୁ ଓ ପ୍ରାୟଶଃ ହାତୀ
 ପ୍ରମାଣ ହୋଇ ପ୍ରାୟଶଃ ଧନର ନିଜ ଓ ଗୋରୁ ଗୋରୁର ନିଜେ ଧନ
 ପ୍ରାୟଶଃ, 'ନିଜେ ଧନର ନିଜେ ଧନର ନିଜେ । ପ୍ରାୟଶଃ,

3

[illegible][illegible]

ገደብ ወይም ገደብ ወይም ገደብ ወይም ገደብ ወይም ገደብ

[illegible]

Ինչպես և ինչպես

—እነዚህ ምክርታዎች ሆኖች ናቸው ነበሩ በሁሉም የሁሉም የሁሉም የሁሉም

11. ከገዢ ጋር ይከፍላል፡፡ ለሌሎች ለሌሎች ለሌሎች
 ይሰጣል፡፡ ለሌሎች ለሌሎች ለሌሎች ይሰጣል፡፡
 ለሌሎች ለሌሎች ለሌሎች ይሰጣል፡፡

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמְרֵנוּ וְיִשְׁכְּלֵנוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ וְיִשְׁכְּלֵנוּ

કચ્છના ખાનડાની

‘બહુ ચારુ’ કાઠી, જેની તમારી મરદ.’ કાઠીને કાઠિયાણીએ
તેમની કચ્છ માંથી માંડી, માંગોરમરી અને કચ્છ-
ના આદર કરી દીધા.

ગીમીનાં બોલ્યાં ઉતરાવ્યાં છે. તે દિવસમાં કચ્છનાં રાજાની દેવ
ન સ્થાપી. કચ્છનાં મહિષાસુર જેનાં મુખમાં પાંચાળનો બીજો
કે કચ્છનાં ઉતારી બંને નદી કચ્છનાં આપણાં નામનાં રોક છે,
પરમાણુ મોકલો આપો. અત્યંત કચ્છનાં બોલ્યાં ઉતરાવ્યાં
મોકલાવી દો.

મેલીયંદ તમારો તો કાઠીનો વાળિયો, પણ કચ્છનાં કચ્છ
વેચાર આપે છે. પાને જે રેસાનો તમારું જોડો. રામા ખાચરના
બોલ્યાં સાથે અત્યંત તો નામવતો આવે છે. પરમાણુ પ્રચારો
બોલ્યાંની ને ઉતરાવ્યાં મોકલો. બોલે પહેલાં મહા, પણ
બોલ્યાં હાથે મહા તદ્દિ નેમ વા’ સંકટ પડ્યાં. બીજે દિવસ
માજીને જાણે જે બીજાં બોલ્યાં ઉતારી કાઢ્યાં, પણ તમારો
બની મેલા વા’ મોકલો થયાં.

તમારું રોક કચ્છનાં. મેનને જ કાઠી તેડી તમારો દાંડ
પરમા કચ્છ કચ્છ સજ્જા માખનાં બોલ્યાં મહાની લેવારો
ચાંદ દાંડે પાંચ કાઠીનાં મેલાં થઈ જશે.
મેલાં જેડીને કચ્છનાં કચ્છ સાથે પાંચ કચ્છનાં મહા

કાઠીની કાઠી છે.
મેલીયંદ મેલાં કચ્છને કાઠીને માર્ક સામી જ બનાવે
પરમાનું કાઠી હુ, તમારું બોલ્યાં ઉતરાવ્યાં મહા.
કાઠીની દીવાલે દીવાલે કાઠીનાં મહા કાઠી છે, કચ્છ
ની કાપ આજા કચ્છમાં જવાઈ રહી છે. જેની વચ્ચે જે
પ્રાન કાઠી-કચ્છ. જેનાં મેલાં અપકવરથી કાઠી મેલાં મહા
બોલ્યાં નાદી રહી છે. તેવર વચ્ચે બોલ્યાં પહેલીને કાઠી

• በዚህ ጉዞ ላይ ለጥቅም ስራዎች ለሚያስፈልጉት ሰዎች ማሳሰቢያ

[illegible][illegible]

ከዚህ ሕይወት በኋላ በደህንነት ለመገኘት

ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ

[illegible]

. i 10121-ke 161623,

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

[illegible]

፪ ክፍል ሁለት ሁለተኛው ክፍል

୧୫୯୧ ଶାହାଜହାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଉଥିବା ଏହି ମସଜିଦ୍
 ଶାହାଜହାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଉଥିବା ଏହି ମସଜିଦ୍

, ୧୫୧୭ . କିନ୍ତୁ 'ଶୁଣ ତମ' . ୩ ଓ ୧୫୧୭ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁଠି
 ଯୋଗାଯୋଗ , ୩ ଓ ୧୫୧୭ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁଠି

‘ହିତ ଗିନାତା ଧରାତୁ

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ገጽ ፩ ስም : ሪፖርት

ડેલીનાં બારણા બંધ થયાં, અને એક અસવાર પાછલી બારીએથી ચોટીલાને માર્ગે ચાલી નીકળ્યો.

૪

‘આ તે શું કહેવાય? રામની મઠીએ કાગડાં ઉડે એમ ચોટીલું ઉડેલું કાં કળાય?’

‘આપા ભોડા, ગમા ખાચરને ગઢપણુ છે ખરું તે એટલે કાગળ લખ્યા પછી પાછું જે વરસ સસારનો સ્વાદ લઈ લેવાનું મન થઈ ગયું હશે!’

‘હોય નહિ, રામાને હું જોળખુ છું. આજ રામો જીવ ન બગાડે નક્કી કાઈકે ભેદ છે, નાજભાઈ! ગામમા ડોકાઈ તો આવે. દાયરો શું કરે છે?’

નાજભાઈ ગઢવી ગામમા ગયા. ગામને જાણે ચૂડેલ ભરખી ગઈ હોય એવી ઝાંખપ ભરી છે.

ડેલીએ આવે ત્યાં દાસોદાંસ દાયરો બેઠો છે, પણ ડોકાઈના મોં પર નૂરનો છાટો ચ નથી રલો.

‘આવો નાજભાઈ!’ એમ કહીને કાઠીઓ ઊભા થયા ચારણને બાવમા ધાલીને મળ્યા, બેસાડ્યા, કમ્પો લેવગળ્યો પણ કાઈ કશો ભેદ કહેતું નથી. ચારણે કહ્યું.

‘રામા ખાચર, બાપ, ભોડાવાળો ક્યારુના તમારી વાટ બેઠેને બેઠો છે.’

‘હા, ગઢવી, આ હવે ઘડી જે ઘડીમા જ અમારા બાકીના જીવાનો આવી પહોંચે એટલે ચડીએ છીએ. હવે ઝાઝીવાર નથી. ભોડાભાઈને વાટ નેવરાવવી પડી એનો અમને ચ અફસોસ થાય છે.

સુખવદમાં સોન ૧૫૦ રૂ. ૫૦. ગોળીયંદ સાચિયો પોતાની પાંચો ખાસીયો વાળો આંગણ ખાસ છે. ત્યાં તે વધી કહિ શુરિયં તુરિયં, રાગમા રાગે ૩૦ પદાની રાગમા, તુરિયોના પાનવાળા બેરમા, અને સિંદૂર આંગણો પોતાની રાગમા આંગણવાળા નાગમા ખાસની જમાનના પદાવ પાના એક સામે ૩૩, નિગમ, દપિયાર અને પોતાં ફેબર. તુરિયો પૂરું : 'ખાસ', ક્યાં રોડું !'

‘ચિતોડ !’

‘કેવી રીતે મળે ?’

‘સાકરી મિત્રે વદા !’

‘મારે પેર રહેરો !’

‘તું જાનિ ન ક્યા ફેર !’

‘નાજો મુ મનો !’

‘પંચ પંદરા રૂપિયા !’

‘આજી મોળ મોળ !’

નાગમાના રાગમા દાખલ થતા એ જ દાખો તાલી પડીમાં પ્રતિષ્ઠાને નાગમાએ પાસે પડી દાખો. નાગમા નાગમાની ચોક્કી કહિયાના થર પર બેઠી ગઈ.

દત્તારની દરેકની મનાય થઈ ગઈ. અંગીર વીખરાઈ ગયા, અને દત્તારનો માનીતો જમાદાર વેરુ એકીને કાઢિયાણીને ખેંચાવવા આગ્યો.

એ મોલીયંદ મેદને પેર પંદોઓ ત્યારે નાગમાએ સાચા બેઠી નવર પડી નાગમા ખરા રાગમા આવી ગયા. એજ જમાદારને મરી પાડ્યો.

ઝાલા રાજાએ જમાનારનું ખૂન સાંભળ્યું, અને વાણિયાએ તો પોતાની ડેલીએ નાગડાની પલટન એસાડેલી છે એવા સમાચાર સાંભળ્યા. નગારે ધાવ દઈને એણે ફેજને સજ્જ કરી.

‘એકે ય બાવો છવતો રહેવા ન પામે !’ એમ હાકલ થઈ. એવામાં તો ‘દોડજો ! કાઠી ! કાઠી ! કાઠી !’ એવા અવાજ થયા. દરવાજે નગારાં વાગ્યાં.

પોણા ભાગની ફેજ લઈને રાજા દરવાજે દોડ્યો. જોયું ત્યાં તો દરવાનોની લોથો પડી છે. નદીના વેકરામાં પચીસ પચીસ કાઠી ઊભા છે. રાજાએ ફેજને કાઠીઓના કટકે ઉપર હાંટી મૂકી. કાઠીઓ ભાગ્યા. પાછળ દરબારે ફેજના ઘોડા લંગાવ્યાં. હળવદનો સીમાડો વળોટી ગયા. દરબાર જાણે છે કે હું કાઠીઓને તગડ્યે જાઉં છું. હમણાં ઘેરી લઈશ. હમણાં પોખી નાખીશ.

ત્યાં તો તળાવડીમાંથી પાચસે ભાલા ઝળક્યાં.

હળવદની સેનાને દરબારની સાથે જ રાત રોટીને કાઠીનું કટકે ગામમા આવ્યું. આવીને જોયું ત્યાં બાટીનું કામ બાવાઓએ પતાવ્યું હતું.

‘આપા ભોકા, આપા રામા, હળવદનો દરબારગઢ રેઢો છે. આડો દેવા એકે ય માટી નથી રહ્યો.’ કાઠીઓ બોલી ઊઠ્યા.

‘ના’ રામા ખાચરે ને ભોકાવાળાએ બે ય જણે કહ્યું, ‘કાઠીનો દી માડો બેડો નથી. હળવદનો રાણીવાસ લૂટાય નહિ—મર લાખુની રિદ્ધિ ભરી હોય હાલો પેલી તો મોતીચંદ ગેડની ખજાર કાઠીએ’

ઓરડામા મોતીચંદ શેડની પચારી છે. ધાયલ વયેલો મોતીચંદ પડ્યો પડ્યો કણકે છે.

રામા ખાચરે મોતીચંદના પગની રજ લઈને માથે ચડાવી. બોલ્યા, ‘ભાઈ ! વાણિયાની ખાનદાનીનાં આજ દર્શન થયા. મોતીચંદ તું ન હોત તો મારું મોત બગડત.’

1941

1942-1943

• ପ୍ରାୟ ୩୦ ଟି ଟଙ୍କା
• ପ୍ରାୟ ୩୦ ଟି ଟଙ୍କା
• ପ୍ରାୟ ୩୦ ଟି ଟଙ୍କା

424

'Said:
 '...and ...

1944

[illegible]

१. १९५१-५२
 २. १९५२-५३
 ३. १९५३-५४
 ४. १९५४-५५
 ५. १९५५-५६
 ६. १९५६-५७
 ७. १९५७-५८
 ८. १९५८-५९
 ९. १९५९-६०
 १०. १९६०-६१
 ११. १९६१-६२
 १२. १९६२-६३
 १३. १९६३-६४
 १४. १९६४-६५
 १५. १९६५-६६
 १६. १९६६-६७
 १७. १९६७-६८
 १८. १९६८-६९
 १९. १९६९-७०
 २०. १९७०-७१
 २१. १९७१-७२
 २२. १९७२-७३
 २३. १९७३-७४
 २४. १९७४-७५
 २५. १९७५-७६
 २६. १९७६-७७
 २७. १९७७-७८
 २८. १९७८-७९
 २९. १९७९-८०
 ३०. १९८०-८१
 ३१. १९८१-८२
 ३२. १९८२-८३
 ३३. १९८३-८४
 ३४. १९८४-८५
 ३५. १९८५-८६
 ३६. १९८६-८७
 ३७. १९८७-८८
 ३८. १९८८-८९
 ३९. १९८९-९०
 ४०. १९९०-९१
 ४१. १९९१-९२
 ४२. १९९२-९३
 ४३. १९९३-९४
 ४४. १९९४-९५
 ४५. १९९५-९६
 ४६. १९९६-९७
 ४७. १९९७-९८
 ४८. १९९८-९९
 ४९. १९९९-००
 ५०. २०००-०१
 ५१. २००१-०२
 ५२. २००२-०३
 ५३. २००३-०४
 ५४. २००४-०५
 ५५. २००५-०६
 ५६. २००६-०७
 ५७. २००७-०८
 ५८. २००८-०९
 ५९. २००९-१०
 ६०. २०१०-११
 ६१. २०११-१२
 ६२. २०१२-१३
 ६३. २०१३-१४
 ६४. २०१४-१५
 ६५. २०१५-१६
 ६६. २०१६-१७
 ६७. २०१७-१८
 ६८. २०१८-१९
 ६९. २०१९-२०
 ७०. २०२०-२१
 ७१. २०२१-२२
 ७२. २०२२-२३
 ७३. २०२३-२४
 ७४. २०२४-२५
 ७५. २०२५-२६
 ७६. २०२६-२७
 ७७. २०२७-२८
 ७८. २०२८-२९
 ७९. २०२९-३०
 ८०. २०३०-३१
 ८१. २०३१-३२
 ८२. २०३२-३३
 ८३. २०३३-३४
 ८४. २०३४-३५
 ८५. २०३५-३६
 ८६. २०३६-३७
 ८७. २०३७-३८
 ८८. २०३८-३९
 ८९. २०३९-४०
 ९०. २०४०-४१
 ९१. २०४१-४२
 ९२. २०४२-४३
 ९३. २०४३-४४
 ९४. २०४४-४५
 ९५. २०४५-४६
 ९६. २०४६-४७
 ९७. २०४७-४८
 ९८. २०४८-४९
 ९९. २०४९-५०
 १००. २०५०-५१

...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

1. 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2

1. 1941-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061

10-11-12

१. १००० रु. २. १००० रु. ३. १००० रु. ४. १००० रु. ५. १००० रु. ६. १००० रु. ७. १००० रु. ८. १००० रु. ९. १००० रु. १०. १००० रु.

‘‘ਹਾਏ ਮਾਝੀ !’’ ਆਸਾਨੇ ਫੁੱਲਾਂ-ਫੁੱਲਾਂ, ‘‘ਫਾਦੇ ਤੇ ਸਮਾਧ ਪਾ-
ਇ ਮੁੰਡੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮਾਧ ਦੇ ਮਿ ਆਪਣੇ’’

૧. મહાત્મા ગાંધીજીના આદેશોનું પાલન કરવું.
 ૨. સ્વદેશી વસ્ત્રો પહેરવાનો આદેશ.
 ૩. શિક્ષણ મેળવવાનો આદેશ.
 ૪. કૃષિ અને વાણિજ્યને પ્રોત્સાહન આપવું.
 ૫. સામાજિક ન્યાય અને સમાજ સુધારા.
 ૬. સ્વરાજ અને સ્વશાસન.
 ૭. શાંતિ અને અસહકાર.
 ૮. શિક્ષણ અને સાહ્યકાર.
 ૯. સામાજિક ન્યાય અને સમાજ સુધારા.
 ૧૦. સ્વરાજ અને સ્વશાસન.

‘જાન્યારી માં પાટણાદા’ નાજાગળે પોતાની અનુવનના પ
મ, ‘સાગરે-સાગરે’ આન તો પ.સ.માં મલહર છે’
પ.સ.માં સંપાદનના માન્ય નહિ

‘‘ રાજકોટના જાન તો પ.વડોદરા નજીક
પાલકોને હવે મર્યાદા રાજકોટના રાજાના નામના નહિ

‘નાગાજી !’ એ જોઈને નીચેની નજરે નાગાજીને જોઈ, ‘કાળા
કામના કાળા, સાગર તો માત્ર...’ એમ કહીને પાછા જઈ ગયા.
‘કાળાને મોઢા નાંખી રહ્યો.’

સાંજનો પડોળ પડો મળિજ ના નાગાજીના મુઠિ ભોળી જિન્દગી
જાગી છે. રાજદેવાઈ પીર ધીર આ જો માત્ર છે, હાથ ઉપર મળે
સડયો જનમાં આગળી પાંચ અને ‘જા...’નો અવાજ ના
અપડયો, અને આગિજના પાળી પાંચ, તપાએ તપાં મેટાં,
ધાવતાં એકાએક માનાં આન જોડવા મુઠિ ભોળાંની અવાજ ગડયો
કે : ‘રાજદે પીર ! આજની તમે રાજદે પીર !’

હાથ પગની આગળ ગતરવા ગાગ્યો. ત્રીજો પગવિશે આગ્યો
ત્યાં નીચે ગમેલા દુસ્મન નાગાજીને જોઈને તો કરી રીંધા, ‘રાજદેવાઈ,
તમને દેશ કરવા કે દેશ દેશ ?’

સાંજની રાજદે તમે પગવિશ પાછો ગડયો. હાથ જોડી હાથ
ઉપરથી જ એવું ગળતા ચરે દુલ્હા ઉપાડવા.

ઠાયા લાગો ઠાટ, શીકલીગર સુધરે નહિ,
નિરમળ હોય નરાટ, લેટવા તવ લાગીરથી. ૧

‘ઓ માતા લાગીરથી ! હું કેવાં જાઉં ? કાટેલાં લોહને તો
સળવી જે શકાય, પગ આ માનવકાયાને લાગેલા કાટ તો કાઈ
સરાણિયો નિવારી શકતો નથી ઓ મા ! એ તો તને બેટે ત્યારે
જ નિર્મળ બનશે. માટે તુ આજ આવીને મારી આ બ્રહ્મ કાયાને
નિખારી નાખજો.’

ગંગાજળ ગટકેક, નર લટકે લીધો નહિ,
લવણાગર લટકેક, જૂલ હુલા લાગીરથી ૨

‘હે મૈયા ! નીચે નમી નમીને તારા ગંગાજળના ધૂટડા જેણે
પીધા નથી તે માનવી લવણાગરમા જૂલ સરગાઈને લટક્યા જ કરે

મિનારો ઝૂલા લાગેા. પ્રાર્થનાના મર જેંશાલા નાજ્યા :

જાતલનાં અથ જાલ, જાતલ ને જુલાલ તથાં,
પાણી પણુમાં માંય, શે વૈકુંઠ વણુરલી. ૬

‘માડી ! તું કેટલી પ્રજાના પાપનાશિની ! કેટલી સમર્થ તું ! તારા
ધામમાં આપીને જના કરી જનારાઓનાં તો પાપ મળ્યા, પણ જે
જનાનાં જોડે જનારાઓ સુધાં જે, તારા નીચળ ઝોડી પાં
પામતાં જ વેડેડ પડ્યાની મળ્યા. મા ! મારી આપણ તું વડી
આ, તો હું કાનું રાખું આપીશ ?’

ସଞ୍ଜଲିଳା ଏକାକୀ ଗୀତର ମାତ୍ର ୭.

દાથે જાળ વિઢીણ, માથે લાઈ મંજન કરે,
 પામે વેડુંડે પ્રેણ, લેડવાં આગીરથી. ૭

[illegible]

(10) $\frac{1}{2} \log \frac{1}{2}$ and $\frac{1}{2} \log \frac{1}{2}$ are the same.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions, both incoming and outgoing, to ensure transparency and accountability. It emphasizes the need for regular audits and the use of reliable accounting software to track financial performance over time.

2. The second section focuses on budgeting and financial planning. It outlines how to set realistic goals, allocate resources effectively, and monitor progress against the budget. This involves identifying key areas of expenditure and ensuring that funds are used efficiently to achieve organizational objectives.

3. The third part addresses risk management and contingency planning. It highlights the potential risks associated with various business activities and provides strategies to mitigate these risks. This includes establishing emergency funds, diversifying investments, and having backup plans in place for unforeseen circumstances.

4. Finally, the document concludes by stressing the importance of communication and collaboration among all stakeholders involved in the financial process. Regular meetings and open dialogue are essential for making informed decisions and ensuring that everyone is working towards the same goals.

1. *Chlorophyll a* (Chl *a*)
 2. *Chlorophyll b* (Chl *b*)
 3. *Chlorophyll c* (Chl *c*)
 4. *Chlorophyll d* (Chl *d*)
 5. *Chlorophyll e* (Chl *e*)
 6. *Chlorophyll f* (Chl *f*)
 7. *Chlorophyll g* (Chl *g*)
 8. *Chlorophyll h* (Chl *h*)
 9. *Chlorophyll i* (Chl *i*)
 10. *Chlorophyll j* (Chl *j*)
 11. *Chlorophyll k* (Chl *k*)
 12. *Chlorophyll l* (Chl *l*)
 13. *Chlorophyll m* (Chl *m*)
 14. *Chlorophyll n* (Chl *n*)
 15. *Chlorophyll o* (Chl *o*)
 16. *Chlorophyll p* (Chl *p*)
 17. *Chlorophyll q* (Chl *q*)
 18. *Chlorophyll r* (Chl *r*)
 19. *Chlorophyll s* (Chl *s*)
 20. *Chlorophyll t* (Chl *t*)
 21. *Chlorophyll u* (Chl *u*)
 22. *Chlorophyll v* (Chl *v*)
 23. *Chlorophyll w* (Chl *w*)
 24. *Chlorophyll x* (Chl *x*)
 25. *Chlorophyll y* (Chl *y*)
 26. *Chlorophyll z* (Chl *z*)
 27. *Chlorophyll aa* (Chl *aa*)
 28. *Chlorophyll ab* (Chl *ab*)
 29. *Chlorophyll ac* (Chl *ac*)
 30. *Chlorophyll ad* (Chl *ad*)
 31. *Chlorophyll ae* (Chl *ae*)
 32. *Chlorophyll af* (Chl *af*)
 33. *Chlorophyll ag* (Chl *ag*)
 34. *Chlorophyll ah* (Chl *ah*)
 35. *Chlorophyll ai* (Chl *ai*)
 36. *Chlorophyll aj* (Chl *aj*)
 37. *Chlorophyll ak* (Chl *ak*)
 38. *Chlorophyll al* (Chl *al*)
 39. *Chlorophyll am* (Chl *am*)
 40. *Chlorophyll an* (Chl *an*)
 41. *Chlorophyll ao* (Chl *ao*)
 42. *Chlorophyll ap* (Chl *ap*)
 43. *Chlorophyll aq* (Chl *aq*)
 44. *Chlorophyll ar* (Chl *ar*)
 45. *Chlorophyll as* (Chl *as*)
 46. *Chlorophyll at* (Chl *at*)
 47. *Chlorophyll au* (Chl *au*)
 48. *Chlorophyll av* (Chl *av*)
 49. *Chlorophyll aw* (Chl *aw*)
 50. *Chlorophyll ax* (Chl *ax*)
 51. *Chlorophyll ay* (Chl *ay*)
 52. *Chlorophyll az* (Chl *az*)
 53. *Chlorophyll aza* (Chl *aza*)
 54. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 55. *Chlorophyll acz* (Chl *acz*)
 56. *Chlorophyll adz* (Chl *adz*)
 57. *Chlorophyll aez* (Chl *aez*)
 58. *Chlorophyll afz* (Chl *afz*)
 59. *Chlorophyll agz* (Chl *agz*)
 60. *Chlorophyll ahz* (Chl *ahz*)
 61. *Chlorophyll aiz* (Chl *aiz*)
 62. *Chlorophyll ajz* (Chl *ajz*)
 63. *Chlorophyll akz* (Chl *akz*)
 64. *Chlorophyll alz* (Chl *alz*)
 65. *Chlorophyll amz* (Chl *amz*)
 66. *Chlorophyll anz* (Chl *anz*)
 67. *Chlorophyll aoz* (Chl *aoz*)
 68. *Chlorophyll apz* (Chl *apz*)
 69. *Chlorophyll aqz* (Chl *aqz*)
 70. *Chlorophyll arz* (Chl *arz*)
 71. *Chlorophyll asz* (Chl *asz*)
 72. *Chlorophyll atz* (Chl *atz*)
 73. *Chlorophyll auz* (Chl *auz*)
 74. *Chlorophyll avz* (Chl *avz*)
 75. *Chlorophyll awz* (Chl *awz*)
 76. *Chlorophyll axz* (Chl *axz*)
 77. *Chlorophyll ayz* (Chl *ayz*)
 78. *Chlorophyll azz* (Chl *azz*)
 79. *Chlorophyll azaa* (Chl *aza*_{aa})
 80. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 81. *Chlorophyll acz* (Chl *acz*)
 82. *Chlorophyll adz* (Chl *adz*)
 83. *Chlorophyll aez* (Chl *aez*)
 84. *Chlorophyll afz* (Chl *afz*)
 85. *Chlorophyll agz* (Chl *agz*)
 86. *Chlorophyll ahz* (Chl *ahz*)
 87. *Chlorophyll aiz* (Chl *aiz*)
 88. *Chlorophyll ajz* (Chl *ajz*)
 89. *Chlorophyll akz* (Chl *akz*)
 90. *Chlorophyll alz* (Chl *alz*)
 91. *Chlorophyll amz* (Chl *amz*)
 92. *Chlorophyll anz* (Chl *anz*)
 93. *Chlorophyll aoz* (Chl *aoz*)
 94. *Chlorophyll apz* (Chl *apz*)
 95. *Chlorophyll aqz* (Chl *aqz*)
 96. *Chlorophyll arz* (Chl *arz*)
 97. *Chlorophyll asz* (Chl *asz*)
 98. *Chlorophyll atz* (Chl *atz*)
 99. *Chlorophyll auz* (Chl *auz*)
 100. *Chlorophyll avz* (Chl *avz*)
 101. *Chlorophyll awz* (Chl *awz*)
 102. *Chlorophyll axz* (Chl *axz*)
 103. *Chlorophyll ayz* (Chl *ayz*)
 104. *Chlorophyll azz* (Chl *azz*)
 105. *Chlorophyll azaa* (Chl *aza*_{aa})
 106. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 107. *Chlorophyll acz* (Chl *acz*)
 108. *Chlorophyll adz* (Chl *adz*)
 109. *Chlorophyll aez* (Chl *aez*)
 110. *Chlorophyll afz* (Chl *afz*)
 111. *Chlorophyll agz* (Chl *agz*)
 112. *Chlorophyll ahz* (Chl *ahz*)
 113. *Chlorophyll aiz* (Chl *aiz*)
 114. *Chlorophyll ajz* (Chl *ajz*)
 115. *Chlorophyll akz* (Chl *akz*)
 116. *Chlorophyll alz* (Chl *alz*)
 117. *Chlorophyll amz* (Chl *amz*)
 118. *Chlorophyll anz* (Chl *anz*)
 119. *Chlorophyll aoz* (Chl *aoz*)
 120. *Chlorophyll apz* (Chl *apz*)
 121. *Chlorophyll aqz* (Chl *aqz*)
 122. *Chlorophyll arz* (Chl *arz*)
 123. *Chlorophyll asz* (Chl *asz*)
 124. *Chlorophyll atz* (Chl *atz*)
 125. *Chlorophyll auz* (Chl *auz*)
 126. *Chlorophyll avz* (Chl *avz*)
 127. *Chlorophyll awz* (Chl *awz*)
 128. *Chlorophyll axz* (Chl *axz*)
 129. *Chlorophyll ayz* (Chl *ayz*)
 130. *Chlorophyll azz* (Chl *azz*)
 131. *Chlorophyll azaa* (Chl *aza*_{aa})
 132. *Chlorophyll abz* (Chl

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

ત્રણસો ગાયો એના ખંભા ઉપર વળૂભતી આવે છે. ગળે ત્રણ ત્રણ ગાંઠો પડે એવા લાગ્યા લાગ્યા તો ગાયોના કાન ફડફડે છે, કંકનો કામળો તો દેઃ ગોઠણ સાથે ઝપાટા ખાતો આવે છે, પેટની નીચે ફાટ જોટલા આઉ હિલોળા લ્યે છે ગાયો જાણે આઉને માથે બેસતી આવે છે. ભાદર નદીને ભરચક કંઠિ આખો દિવસ લીલા ખડ ચરીને મલપતી ચાલે ડગલા ભરતી આવે છે. વાછરુને માથે વળૂભતી આવે છે. બાદાપરના ડાળરિયા જેવી માથાવટી. માચિયા શીંગ. ઘોળો, કાગરો અને ગળકડો રંગ પગમા રમજૂમતા ઝાઝર. ગોવાળ નામ લઈ લઈને સાદ કંઠે છે કે ‘બાપ શણુગાર ! બાપો જામન ! બાપા બાપુડી ! બાપો નીરડી !’ ત્યાં તો દોડી દોડીને ગાયો ગોવાળના ખભા ઉપર માથા નાખતી આવે છે.

એકીટશે ગાયો સામે નીરખી નીરખીને મોઝી નેતો હતો. ગોવાળે કહ્યું, ‘એલા મોચકા, નેઈ શુ રિયો છો ? માળા કયાક તારી નજરુ પડશે. ગાયુ સામે ડોળા શુ તાણી રિયો છો ?’

મોચીએ જવાબ દીધો ‘શા સારુ ન જોયે ? કાઈ મદત નથી નેતા બાપુને મોજડી પેંગવી છે તે આમાથી મનમાનતી એક ગાય લઈ લેવાનું બાપુએ જામને કહ્યું છે એ જન, આ ગાય આપડી.’ એમ કહીને મોચીએ એક ગાય ઉપર હાથ મેચ્યો.

ગોવાળને વહાલામા વહાલી એ ગાય હતી એ જાણ્યો ‘હવે હાથ ઉપાડી લે હાથ, મોચકા, અને હાલતો થઈ જન, નીકર ચાલ્યા દાયતી એક અડમોત ખાઈ બેસીશ. ઈ શણુગારનું વાડકું તો આ ત્રીજી માથા સાટે છે, ખજાર છે ! જનન, મારુ બેટુ મોચકું શણુગારના દૂધ ખાવા આવ્યું છે !’

‘બાપુ કહેગે તો ય નહિ દે !’

હવે બાપુને તો બીજીને ધધો જ નથી. ગાયુ ગયાગે ગાયુની વાતમા શુ સમજતો’તા ?

‘ અરે ગાડા, દીવેલાં દાન પાછા લેવાય ! અને મારુ વેણુ જન્ય ? ’

‘ ત્યારે શુ અમારુ વેણુ જન્ય ? ’

‘ તારુ વેણુ ન જન્ય એમ ને ? એલા દોઈ છે કે ? દોડો બગરે, એક દીલાનો તાકો લઈ આવો. ’

દરબારે ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં લીલા લૂગડાનો દોરો તાકો શા માટે મંગાવ્યો ? ગોવાળને શી સગ્ન કરવાના હશે ?

તાકો આવ્યો. દરબાર બોલ્યા, ‘ આમાંથી સવા સવા ગજના કટકો ફાડવા મડો. ’

દિગ્મૂઢ બનેલા નોકરો કટકો કરવા મડ્યા.

‘ બોલાવો ગામના બામણોને. ’

બામણો આવ્યા. માણસો વિચારે છે કે દરબાર આ શુ નાટક કરવા મડ્યા !

‘ આ અકેકેકી ગાયને શીગડે અકેકેક કટકો બાંધી બાંધીને બામણોને દેવા માડો. ’

નોકરોએ માન્યુ કે દરબાર હાસી કરે છે. આખો ફાડીને દરબાર બોલ્યા ‘ આપવા મડો જલદી ! ત્રણસોમાંથી એક પણ રાખે ઈ હોકા બસિયાના પેટનો. ’

ગાયો તો ગોવાળના ખભા ઉપર વળૂંબતી, એના હાથપગ ચાટતી, પોતાના માથા એના શરીર સાથે ઘસીને ખજવાળતી, બાબરની બાબરતી ઘેરો વળીને ઊભી હતી. એક પછી એક ગાયને શીગડે લીકુ વચ્ચે બાંધીને દરબાર દાન કરવા મડ્યા. ‘ સ્વસ્તિ ! સ્વસ્તિ ! ’ કહીને લાવચુકા બામણો ગાયો વઈ રવાના થવા મડ્યા; એમ જના પોતાની પાચ વડાલી ગાયોને ભગવાડે જતી જોઈ ત્યાં તો એની મમતાના તાર ખેંચાવા લાગ્યા.

Aug 27 1968

2

અનાગી અને દેશપ્રિયા ગીતાના ૩૮ ૫ નાંદે અને સાહેબે અનાગીને

માથાનું માનવી ક્યાંય ન દેખાય. આમાં બાઈની શી વડો થયો!
માથે પ્રાણ ફફડી ઊઠ્યો.

‘કોણ? આપણા ચૂંવાળિયા તૂટે છે?’ મો માતાની બાઈએ પૂછ્યું.

‘માતાજી! આ હાથ્યા આવે!’ ચૂંવાળિયા દેખાયા. પંદર
હાથિયાળા જુવાન

આપાઓ! નજરેનજર નીચ્ચુ છે, અગોરો વાળીને રમ-
પૂનાળી ગેબી થઈ. વેલગના હેડના ઝાંતમાંથી એક કોરેલી તરવાર
કઢી. હાથમાં તરવાર વાળીને ગેબી ગઈ. અને ચૂંવાળિયા ડુકમ
આવ્યા ત્યાં તો એણે પાટ મારી, ‘હાથ્યા આવો, જેની જાળુવારીએ
મળા તે સૂકવ જાતી હોય છે હાથ્યા આવો’

ચૂંવાળિયા ચાલી ગયા. અડધી રીતે પાટ એકમેકની સામે મળા
મળ્યા સોચા વાળી બેઠો એક જાણુ જાણુ દીવો, ‘પણ અમારે તો
આ નદીએ જાણી પીવું છે વાળિયા તો અમને અમને બેમાં જાગે છે.’

‘પી જો જાણી!’ નજરેની શી બાઈએ ગાળા દીધી.

ચૂંવાળિયા જાણી પીને આવ્યા ગયા પાંડુ વાળીને પાટ મા-
કની ને કાઢીની ઢાલી ન આવી દબાવ્યા બધા વચ્ચે એક બાઈએ
કહી નજર પાડી માથાના ઝાંતમાં ની પી.

‘જેના!’ ન કહ્યું, ‘મારી આવ ન જાણુ હાથ નેક મા-
કને માથુ ન જાણુ કમ.’

‘તો જાણુ, નવી આવ ન જાણુ’ માથુ જાણુ નેક કમ
‘જાણુનારી આવ જાણુ નેકને’ આવ

‘જાણુ, આ નદીએ જાણુ નેકને’

‘જાણુ નેકને’ નેકને જાણુ નેકને જાણુ નેકને
‘જાણુ નેકને’ નેકને જાણુ નેકને જાણુ નેકને

‘જાણુ નેકને’ નેકને જાણુ નેકને જાણુ નેકને
‘જાણુ નેકને’ નેકને જાણુ નેકને જાણુ નેકને

‘જાણુ નેકને’ નેકને જાણુ નેકને જાણુ નેકને

ખોજામાં ખાંભી

‘જાણુ!’ અને ખસ પાડી, ‘માનુ થાડીક તાર વેળવા ઉભા રો અને મારે થાંભાપુ રોકી દાઉ.’

‘અરે, પેટા, જુદા તા મલકે!’ વાંચે એ મર્મ. હવે છે પાંગે અંધે શી રીતે દેડે! મારે મેલ જમડે, દોડતો!

‘જાણુ નાંડું જાણુ, તો મારે લગતના બાળમાં મળુ છે.’ એટલું બોલિને એના રાવસનને મેળવે ત્યાં સમયન મચ્યો. એ તમસા લગે હવે. રમતોને મેળવે હવે રાવસનનું ને એના ધામાં વેતરાઈ ગયા.

મરતો મરતો એના એકોડા ભંતે ધસતો તકલી લઈને રાવસનની તરફ આગળ પાંચના દુનિયાનો પ્રાપ્ત હવે મરો. પેટા દુનિયાના એના અગતિ આવીને અને માલ દીડે.

‘જાણુ આ પાંચના મારી માનુ વેડે—’

‘અરે, પેટા! તારી ખાતી માનુ બોળાના—’ રાવસનનું હવે એટલું જ બોલી રહ્યા.

બેડના પ્રાપ્ત ફરી મવા

‘મારે ત્યાં ૧૩ ખાંભીઓ : એક દોડાણે જે છુટી ખાંભીઓ છે. એ ખાંભીઓ અજવાની અને એના માનુની છે. મોખરે ખાંભી અને પાછળ રાવસનની આગ પાડે ‘અજવાની ખાંભી’ રૂના બોળામાં’ એન બોળામાં છે

૧૮. માણસિયો વાળો

સોરઠના હંવા ઉપર બાદર વહે છે. સૂરજને અંજલિ
છાટતી છાંટતી જાણે દ્રાઈ કાઠિયાણી ચાલી જાય છે. કાળમીંઢ
પટવરો વચ્ચે યજ્ઞ ને સૂરજના ટિરણોમા ઝલક ઝલક વહેતો એનો મસ્ત
પ્રવાહ, કાળા રંગના મલીંગમાં ઢંઢાયેલા એ પટવરણા દેહ જેવો દેખાય
છે એક ચારણે જીવતી ચાગ્લીઓના મોહ છોડી એ બાદરની સાથે
વિવાહ કરવાના વ્રત લીધા હતા.

એવી વધી બાદરની ભેખડ ઉપર ઊભો રહીને જોતપુરનો
કાઠી માણસિયા વાળો સમજાઓની સાથે કીડા કરી રહ્યો છે.

ધ્યાધર્મના ધુરધરો પાગેવાંને ચણુ નાળે, રૂપના આસકો
મોરલા પોપટને ગાડે, પાનુ માણસિયા વાળા દરબારને શોખ હતો,
પોતે જમીને પછી સમજાઓને રોટલા ખવગવવાનો.

દરબારગટની પછવાડે જ બાદરની ઊંચી ભેખડો છે ત્યાં
ઊભીને માણસિયો રોટલાના બટકા ઉછાળે. ઉપર આજમા ગટાટોપ
થર વળીને ઊડતી એ પંખીણીઓ અદ્વચી ને અદ્વચી એ બટકા

૦ ૫૦-૬૦ વર્ષ પૂર્વે કમરહસ નામના ચારણે પોતાની એક સ્ત્રીનું
અવસાન થયા પછી, બીજી સ્ત્રી પરલુવાની ના પાડી હતી અને વિધિપૂર્વક
સાદર નદી સાથે વિવાહ લેત્યા, ધુમાડાળાં જામ જમાડયું હતું એનો
ચુટક ફુલો પણ ખોસાય છે કે:

સાદર જેવી સામની કમરહસ જેવો કંથ
હસતી જેસી દોષ (નો) કમરહસ વિવા કરે.

માણસિયો વાળો

એટલું જોડીને માણસિયાવાળાએ લાગતી જાવણી પામે ચક્રિતે
પોતાની સવારી ડાઠી.

એક ઢાણ હલ્લાં કરી લાંક સામાં બકી ઉઠ્યા,
ખેર ગિયાં લાંક મોત નિશાણીકા જેલ;
તીનસો મકરાણી લેખા ચખખાચોળ મુછાં તાણી
ઉખાણી વેગસું આયા ધરાકું આઠેલ.

અને

યાહ સનંદરાં આવે, આજ જમીં એક થાવે,
ફરી બાવે આંક તૂર વિધાતાકા ફાલ;
માણસી જેતાણી મૃત્યુકાળથી ઓઝપી બાવે,
(તો તો) પૃથ્વી પીઠ બંધા થાવે હો બાવે જેમાલ.
એવી રીતે માણસિયોવાળો જેતપુર આવ્યો.

રૂટે પિત્રાર્થઓની અદાવત ફાળી સગાવહાલાઓએ જ એ
પાંજરે નંખાવ્યો. ગાડો! ગાડો! ડરીને પિત્રાર્થઓએ માણ-
કાળા ડોડામા દેદ દરાવ્યો બદીવાન જાતો નથી, પીતો નથી,
ન સામે આંખો માડીને બેઠો રહે છે

ત્યા તો 'હ...રે રે...રે રે!' એવો પ્રીતિભર્યો મગ એણે
મા ઉડતી સમજાની ચાચમાથી સાંભળ્યો.

'આવ! આવ! આવ!' એવા આપા માણસિયાએ આવડારા
સમજી પાળો સ ડેલીને તીચે ડેતરી, ડોડા ઉપર આટા લેવા
ગી આપાએ પોતાની બેટમાથી ડટાગ એચી, પોતાના પગની
ડી ઉપર ગીંગ માયો, તરખૂચની ડગળી જેવું કાલ એસલું પોતાના
હમાથી વાઢીને આપાએ અદ્ધર ઉઘાળ્યું સમજાએ આનંદનો તાલ

मायुसियानुं मृत्युगीत

[વળુ કરીને મુશુભાર્થ વગમ્યા નામના ગાનથી આ રમ્યું છે. દશવગાથ અને ગોવલ્લતાના દટાતો ગજસ્થાનના તેન જ મોરડાના ગજકુસોની તવાગીળમાથી તારીને ગારણુ આ ગીનમા નાનુસિયાના પિતાર્થ જોતો ફિટકાર આપે છે.

2

કાંજા ફૂટ્યા ઢે ન ફૂટ્યા બાગા રસુંઠા હાનરાં કોસ,
 મીટ કાળ આગે લાગા બચે કોણ મોત;
 મીરખાને જોટ બાધી સગાઈ કમંધ માર્યા,
 ટેડી મારવાડ બાધી ટકાવે દેશોત.

ਪੇੜਕੇ ਪਾਂਡੇ ਧੀਂਗ ਟੋਪੀਨਿੰਗ ਮਾਧਾਂ ਜੋਰੀ
 ਮਝਾਰਾਜ ਪੁਟੀ ਗਿਧਾ ਤੀਨ ਥੜੀ ਮਾਂਧ
 ਪਾਲੀਠਾਨ ਸ਼ੀਧੋ ਆਠੇ ਮਝੜਾਠੇ ਆਧੀਪਾਧੀ,
 ਕੋਧਾਧੀ ਗਧੀਨ ਠਾਂਡਾ ਟੋਰੀ ਧੇ ਨ ਮਧ.

૧. જાન શ્રી ૧૧ વીજી બેર વાટે પ્રાગજીવં માયા,
 જોડે વાજવા ગાડા માયા એડેથી અગેડ,
 ગાડાની અગેડે ફરતી માયે ૫ ફરફર મેજો,
 ફોરફરિ ન શીડે ગાડાની બેર ડોર

૪

કાઠિયાવાડમાં હુવેા ઝસો ન ખૂરો કામે,
 હગાહારે દેખ્યા આગે ખૂનિયારો દેખ.
 સત સો ખત્રીસ માંહીં બેડી ખોટ જગાં મુધી,
 મંડી કાવ સેનાયાળી માંહી હુવા મેખ.

૫

એક દાણ હલ્લાં કરી લાંક સામા બડી ઊઠ્યા,
 ખર ગિયા લાંક મોત નિસાણીકા ખેલ;
 તોન સો મકરાણીલેળા ચખાચેળ મૂઠાં તાણી
 ઉઘાણી તેગસું આયા ધરાકુ આઠીલ

૬

યાહ સમંદરા આવે, આજ જમી એક યાવે.
 ફરી બાવે આંક તુર વિધાતાકા ફાલ;
 જેતાણી માણસી મૃત્યુખાળધી ઝોલપી બાવે,
 (તો તો) પૃથ્વી પીઠ ઊંધા યાવે, હો બાવે પેસાલ

૭

કૌરવાયું ભીમસેન પાછા પાગ દેવે કેમ,
 રામદૂત બીવે કેમ રાખસાંકી રીડ;
 કાળભદ્ર જાતિ વાળા તોછાં નીર પીવે કેમ,
 કંઈ કીધા જીવે કેમ ચાદૂળા કંઠીર.

૮

તોપાંકા મોરચા માથે હલાતા હાકડા તારે,
 ફેલાંકા ફાકડા કરી બાતો ગજાફાંડ;

રત્નધાર : ભાગ ચોથો

ઝાળઠાળ આવી પૂગી સાત હીં સમદ્ર જાગી,
ઠાઠિયાવાડરા ભાંગ્યા લોઠારા ટમાડ.

૯

મૂળરાજ નાનણી નોહોતા તો તો જાતી માથે
હુકું ઘાતી ભેઠા બાધા પડયા લોંચ હાથ;
જેતાણું ડોલતુ ગળે ન જાણ્યું હરામજાદે,
નીગમ્યો હરામજાદે જેતાણાકો નાથ.

૧૦

ગોત્રહત્યા કોનરે ના હેમાળામાં હાડ ગાજ્યે,
જરા કોડ કચે ગોત્રહત્યા નહિ જાય;
નથા રવિમંડળમાં અગિયળ કરી નામે,
માણુમિગે ગિગે સુસંપુરાં તોફ માય.

૭

‘ અણુનમ માયાં ’નું ઠયાગીત

[જામનગર તાજે જાણુડા ગામના મીર કરમણ કૃપણા
ચોટાળાનું રચેલું ‘ નિશાણી ’ નામક પ્રાચીન કાવ્ય.]

ચોક સવંત પાંસઠ વરસ

પ્રસધ વખાણે પાત્ર

અણુદન વીસળ અવતર્યે

ચારણ ત્રણ કુળ સાત.

[સુપ્રસિદ્ધ સંવત ૧૪૬૫માં ચારણોના સાત કુળમાં વીસળનો
જન્મ થયો.]

નિશાણી ૧.

હો કર જોડી ચારદા ત્રણવાં ત્રગ વાણી
તું જગજગણી જોગણી પરમહંત પરાણી

ઢાયલાપત ઢતીઆણી રવરજ રવરાણી !
દેવી દેવવડારણી સાંભળ સરગાણી !

વહિયા હંસાવાહણી દે વેઢક વાણી !
વીહળ નરસો વીતવાં, પડ ચાડણ પાણી

[જે કર જોડીને હે ચારદા, હું વાણીમાં વર્ણવું છું.
જગજગનતી જોગણી છા. પરમ (પ્રભુ) થી જે મોટી છા. હે

જોરના ડુમળી દેલી (હાંસી) હે ગરબી ! કેળોને વિચારના
કે દેલી ! રંગી ! સાગમ. કે હસનાં ને વિચારી, તુ મ
તે ૩ મળી દે. જોડો હુ પાતાના ડુમળે પાળી ચકાનાર ૧૫
મળના. નસ ડુમળા પાસાને વર્ણી ।

નિશાળી ૨.

પમ ડાડા જેરે દેક પમ, પળ બે પાનંગરા
ગડા પાડે નાનગર ચોસારી ચકારા,
મકક નિગમ મકકમ બે પળ બે લકવાસ
માલક લાલક ખલસિયાં લેકમ વમાસ
મમ ને મલક બાળી કાલા સુલવાસ
મમર નાન મમલે નસ ખલસા

જોરના ડુમળી દેલી (હાંસી) ને ગરબી ! કેળોને વિચારના
કે દેલી ! રંગી ! સાગમ. કે હસનાં ને વિચારી, તુ મ
તે ૩ મળી દે. જોડો હુ પાતાના ડુમળે પાળી ચકાનાર ૧૫
મળના. નસ ડુમળા પાસાને વર્ણી ।

નિશાળી ૩.

જોરના ડુમળી દેલી (હાંસી) ને ગરબી ! કેળોને વિચારના
કે દેલી ! રંગી ! સાગમ. કે હસનાં ને વિચારી, તુ મ
તે ૩ મળી દે. જોડો હુ પાતાના ડુમળે પાળી ચકાનાર ૧૫
મળના. નસ ડુમળા પાસાને વર્ણી ।

[એ નવે નગરના ચારણોમાં નરહા કુળના ચારણો ચાર જુગ સુધી મોટા છે : પોઠિયાનું વાહન ફેરવે છે : સ્વર્ગલોકના કામી છે. સાતે દ્વીપમાં એનું શુદ્ધ કુળ છે. યુદ્ધ મયે ત્યારે નિર્ભય મન રાખે છે એટલા માટે હું એને વર્ણવું છું.]

નિશાણી ૪.

સરૂ સરાં જેમ માણસર, દહીઅર દેવાળાં.
કળાં નવાં જેમ શેષકૃષ્ણ પાવસ પશપાળાં.
જેમ નરમળ ગંગાજળ કાચણુ ગરે અઠકળાં,
સાત સમંદ્રાં ખીરસર તવીએં ધ્રુવ તારાં
રામ રઢાળા રગવંશાં ગોરખ મેંદ્રાળાં,
એમ વરદાય વીહળ વડો ચારણુ સદારાં.

[સરોવરમાં જેમ માનસરોવર - દેવોમાં જેમ સૂર્યદેવ : નવકુળ નાગમાં જેમ શેષનાગ : પશુપતિઓમાં જેમ ઈંદ્ર : નદીઓમાં જેમ ગંગા : આઠ કુળ ગિરિઓમાં જેમ મેરુ (કાચણુ) : સાત સમુદ્રોમાં જેમ ખીરસાગર : તારાઓમાં જેમ ધ્રુવ - રઘુવંશમાં જેમ રામચંદ્ર : યોગીઓમાં જેમ ગોરખનાથ : એમ ચારણોમાં એક તો ધ્રુવરી વરદાન પામેલો વીરળ ગણાય.]

નિશાણી ૫

વઠ ચારણુ પત્રીએ વડો વરદાય વીહળ,
લખણુ ખત્રીસે લીળધણુ ચિત્ત ધ્રુવ અણુચળ.
નરમળ નરહો નવનગર, જેડો ગંગાજળ,
ચોરાશી પ્રણ ચક્રવે વલ્લિયો ડાડાવળ,
આપન્યો સોઢે આંગમે દો માઝે મેળે દળ,
આગળ રવીએ ધારઈ દિવાણુ અણુકળ.

[એવો ચારણોમાં ટ્રેન્ડ, વરદાગી વીસળ : બત્રોસદક્ષણો • ધણો
શોભીતો : અચક્ષાયમાન ચિત્તવાળો : નવેનગરના ચારણોમાં નિર્મળ
એ નરસો : જેવું નિર્મળ ગંગાજળ : ચોરાસીયે વર્ણમાં જે
ડાડાવળો કહેવાયો : જે અગાઉ સોટાઓની સાથે લડેલો.]

નિશાણી ૬.

શાત્રવ શેન શનાયા, શખળા શરતાણા
રા' પંચાળા ઉપરે વડિયા ઢિવાણા
શેષ સળકકે ભારસું, કેારંભ કચકાણા
ધર અંબર રવ્ય દ્રોખળો ઠાર ચડે અઠાણા
થાનકે વીહળ વાત થે નરહે નરકાણા
દેવારીયા ડાડાવળે નરભે નિયાણા

[શત્રુઓએ સેન્ય સજ્યું. સખળ મુક્તતાન એ પાચાળના
રાજવી ઉપર ચડ્યો. એની સેનાના ભારથી શેષનાગ સળવળ્યા.
કાચમે કચકચી ગયો. ધરતી, આકાશ અને રાત્રિ ધૂધળાં બન્યાં.
વીશળના થાનકમા વાત વઈ, એટલે એ ડાડાવળે (વીસળે) યુદ્ધનાં
નિર્ભય નિશાનો સામે દેખાડ્યાં.]

નિશાણી ૭.

પાંડવ વેશ પ્રગટિયા હેંથાટે હેંદળ
અભંસ અચપત ઉપરે બળીઆરે સાખળ
સોડ કરે ખગ ધુણીઆ ઠાબર અણુકળ
બતત પેખે બરખીઓ વીરત ડાડાવળ
વેરિયાં પડ તાણાવીઓ વઢવા ઠજ વીહળ
નરહો કેાઈ ભાજે ને લેળનાં નરા બળ

નિશાણી ૮.

વીહળ પૂડે પ્રાણસુ મુલ્ય કેસવ કંધાળા !
કષ્ટ પગલે અગ પ્રાણીએ પથતક નયાળા !
કૂંડી મરણ ને કરે, ગળે હેમાળા,
કરવત કે ભેરવ કરે, શીખળ શખાળા,
ત્રિયા ત્રણાસ આપતળ ને મરે હઠાળા,
તે વર દિયાં વીહળાં અગ દિયે ભવાળા.

[વીસળ (કેસવગને) પૂછે છે કે, હે આદાણ ! સાંભળ હે
શરવીર કેસવ ! કયે પગલે અગ પ્રમાય એવું કાઈ પુત્રક નિહાળ્યું
છે તે ? (કેસવ કહે છે) કુડાળે મરણ કરે, હિમાલયમા જઈ ગાત્રો
ગાળે, કાશીએ કરવત મુકાવે, ગિરનાર પર ભેરવજપ આવ, સિદ્ધની
સામે લડી મરે, અળખા ગાય કે પોતાના ગરાસ માટે ને
હઠીલાઓ મરે, તે ગદા સ્વર્ગે જાય, હે વરદાયી વીસળ !]

નિશાણી ૯

વીહળ રાખો, રાખો ધાનરવ, સૂરાં ગર સાગ્રણ
નાગજણ રવીઓ નગડ મૂળીઓ લખમણ
રેયણ સોયો તેજરવ સાંધે સાંખસણ,
હઠમલ ભેગડા ખીમરવ, મરવા હેક લડણ,
આંખર લાગો આવળો નરદેવ ત્રણે પણ
સજડે પાલો વેરસલ કેસરિયા વઢકણ
વીરત કેસવ પ્રામણ્ય ખરંબે મનદાણ
આડા ભિક્ષા આંખલી રઠમલ મ

[એક વીસળ રાખો : ખીન્ને ધા

તણે મૂળિયા આરણુ • સાતમો તેજસ્વ સોયો સામસામા બાણુ સાંધે
તેવો તીરંદાજ : આડમો ખીમરવ મરવા માટે એડો લડનારો •
નવમો આલગો નિર્ભય મનવાળો • પાતો અને વેરસત્ર, જે બન્ને
કેસરિયા કહેવાતા : અને બારમો કેશવગર પ્રાણુ જેને ધણા
ધણા બિરહો હતા. તે બધાએ આંખરડી ગામની આડે ગેમા રહીને
રણસંગ્રામ માંડવો.]

નિશાણી ૧૦.

ચાળ બંધે અલિયા લુંવડ હઠાળા
સાહંદા એ ચારસું ચુકલ મેહાંદા
બહાબડ એસખણુ કરણુ કહંદા
બાવહા રેમાનજા વ્રત રોજ રહંદા
પરત્રિ-નંદા પરામળ વેરાગ વેહંદા
ગાત્ર ગેહંદા ગજજણુ લંક મેહંદા
સગળા હંદા સારળા હરયાણુ દેહંદા.

[ચાળ બાંધીને એ વૃત્તઃ જાતના ગાત્ર બંધી ॥ ચારણો ચાલ્યા
સામે મુગનો અને મોહમેદો છે, જેઓ ચાત્ર રેમાનના વ્રત રહેનાર
છે • પગ્ગીના બાની છે પરામુખ છે • વેગવ્યવિદાન છે : હાથી
જેવા અગોવાળા નિજનીઓ છે • સત્રના પોદ્ધા જેવા છે એ ॥
તમામ સગળા બધોએ દમાવ દીધા.]

નિશાણી ૧૧

મોર બારા ત્રાજની નેકે અવજની
કુંચ કુતારી માવરની મુનત અલમજની
ધર્મીનર ધોમવની જેલો વાજુ ત્રાજની
રુનુ ત્રાજની વાજ જે અલમજની અવજની

મધુનમ માયાં'તું કથાગીત

તાણે ટંક જઠાર કી એકડા તીર નખી
તે વરદાય વીહળાસું વેધે વધંખી

[તામરી, સર્વલક્ષી, ગોં પર દાઢી રાખનાર, અથ જોવા
ગોંવાળા મુગલોઃ ધીંગા અને ઘોમચખ આખોવાળા. જેની વાણી
વસમી છે. એના અસખ્ય મુલતાનોઃ અટાર આયુધ બાંધનારાઃ
તીર રાખનારા. એવા તમામ વીસગની સામે લડવા આવ્યા.]

નિશાણી ૧૨.

સવાણી સનાયા બારથ અખગા
મેરે બગતરા પાખરાં એકણું લોક અગા
હાથોડા રાંબાહળા અળ ગાઝંગા
કંધ મજ મેળાહકા સર ટોપ સસંગા
જેહ લોક જંજરીઆ દીપે દોઅગમ
બાણ કે મારગ મળિયા મલતાણુ મલંગા.

નિશાણી ૧૩

લોક કડે ખમ દાખીઆ વામંગ કટારા
હે હયડે હાથ કર પટા બે ધારા
એડા નાખેડા અસે નાળે નળીઆરા
વઢવા ઠાજ ડાઢાવળે કામલ કંધારા
ખાન અતંગા વંકડા હુવા હોહોકારા
હેમર સા હણિયા હડા લાખ કંકડારા.

[કમ્મરની બન્ને બાણ બખ્ખે તલવારો દાખી ડાખી બેટમાં કટા
ખી બેધારા પટા સમ્યા હોહોકાર થયો ઘોડા હણુહણુવા લાખ]

તણે મૂળિયા ચારણ : સાતમો તેજરવ સોગો • સામસામા બાણ સધે
તેવો તીરંદાજ : આઠમો ખીમરવ : મરવા માટે જોડ્યો લડનારો :
નવમો આલગો નિર્ભય મનવાળો • પાત્રો અને વેરસત્ર, જે બન્ને
કેસરિયા કહેવાતા : અને બારમો કેશવગર બ્રાહ્મણ જેને ધણા
ધણા ગિરફો હતાં. તે બધાએ આંખરડી ગામની આડે ઊભા રહીને
રણસંગ્રામ માંડવો.]

નિશાણી ૧૦.

ચાળ બંધે અલિયા લૂંવડ હઠાળા
સાહંદા એ ચારસું ચુકલ મેહાંદા
બહાબદ્ર ખેસખણ કરણ કહંદા
બાવહા રેમાનબ વ્રત રોજ રહંદા
પરત્રિ-નંદા પરામખ વેરાગ વેહંદા
ગાત્ર જોહંદા ગબ્બણ લંક મેહંદા
સગળા હંદા સારખા હરયાણુ દેહંદા.

[ચાળ બાધીને એ લૂંવડ બાતના બારે હડીતી ચારણો ચાલ્યા.
સામે મુગલો અને મોહમ્મેદો છે, જેઓ સાત રહેમાનનાં વ્રત રહેનાર
છે : પરત્રીના બોગી છે • પરામુખ છે : વૈરાગ્યવિહીન છે : દાથી
જેવા અગોવાળા ગિજનીઓ છે • લંકાના મોદા જેવા છે • એવા
તમામ સરખા યવનોએ દેખાવ દીધો.]

નિશાણી ૧૧

મીર બચારા ત્રમખખી જડે સવબખી
કુંચ કુંવારી મોંયરખી મુગલ અયમખખી
ધેધીંગર ધોમચખી જેરી વાલુ વડંખી

જનમ માયાં'તું કથાગીત

રત વરશાળાં વાદળાં બાણ કે સખરાળાં
વડવેધ વશધરા વડાં ભોપાળાં.

[નતાળ (તાળ વિનાના નગારા) વાગ્યાં, તરવારો બંધાણી,
ટૂક્યા, ત્રંબાળ વાગ્યા, બાણો વછૂટ્યા, હાથનાળો
૭.]

નિશાણી ૧૭

સીંગણ છૂટે બારમું હથનાળ વછટે
સાબળ કૂટે સોંસરા સૂરા સબટે
મણ પ્રગટે ઘટ વચે પટા પ્રાછટે
ત્રુટે મુંસણ ટોપતણ આગે અવઝટે

|| ગલોલીઓ નેરથી છૂટવા લાગી. હથનાળો વછૂટવા
|| સોંસરવી વીધાવા લાગી. સૂરીરોના હૈયા વચ્ચે
પટવા લાગ્યા.]

રજીઅલ મલ કે રતનશી આગળ અમ અમે
ને ખૂની પતશાવરા સો નરહો રમે
અશપત ગજપત ઉપરે હજડો શંક હમે
સવણે વેઅણસે સાંભળે કાબલ વધંમે
વીહળ કેમ વેણીએ ખાગાં કેમ પમે
કેમ સૂરત મંગળી હળમળ અસં
ચોટાળો કરમણ સરસ બારો ગ્રંથ લ
[આ કાવ્યના કેટલાએક અર્થો સૂઝી શક્યા નં

